

Ily körülmények közt lépett a küzdőterre Kelemen László, elhagyva szüleit, szive választottját, hogy beálljon a nemzeti színészet harcosának. Előbb csak mint műkedvelő kezdett szerepelni: de látván, hogy egész erejére szüksége van a felkarolt eszmének: ő maga állt a társulat élére, hogy azt szervezze, igazgassa.

Fényes pálya állt előtte. Alig végezte ügyvédi tanulmányait, csakhamar a Grassalkovics gödöllői uradalomának lett ügyésze. Jegyese, a kivel még diák korában megismerkedett, előkelő, művelt családból való volt s fényes jövő várakozott rájuk. De mikor külföldi utazásából visszatérve látta, hogy mennyire hátra van még nemzetünk az előrehaladottabb nemzetektől: ama nagy elhatározást érlelte meg lelkében, hogy egész életét a hazafiság oltárára teszi, ha azzal valamennyire sikerül a nemzetiség ügyét gyámolítani. Hítte, hogy fáradságtalan igyekezetével sikerül némi eredményt kivívnia s csekély vagyonát, a melyet addig mint ügyész szerzett, elégnék gondolta a kezdet nehézségeinek leküzdésére. Hítte, hogy a műveltebb magyar elemet bevonhatja majd a mozgalomba s meg lesz alapítva a magyar színészet. Keservesen családott. A színész, a lenézett, megvetett «komédiás», a jobb körökben se hogy sem tudott kedvelni egyéniség lenni. Holmi kicsapott diákok szívesen mentek volna zászlója alá, de ezekkel tudta, hogy semmire sem boldogul. Végre is törhetlen elszántágra győzedelmeskedni látszott az akadályokon. Elég jó társulatot szervezett s már néhány darabot, mint «Igazhíz», «Talált gyermek», «Gróf Valtron stb. be is tanultak: ráadásul meg kelle győződniök, hogy helyiséget kapni a német színészeknél sokkal nehezebb, mint előre gondolni lehetett. Unverth gróf, a német színház bérleje, mindvégig engesztelhetetlen ellensége az első magyar színháznak, gyanus szemmel nézte a magyar színháztársulatot s mindent elkövetett, hogy föllépését meggátolhassa. Egy pár mágnás, mint Örczy László, az akkori országbíró, és Zichy Károly, a megyével kezelt fogva, kieszközölték a játszhatási engedélyt, de csak hat előadásra.

Kelemen Lászlónak hosszas fáradozás, rábeszélés, kérés után sikerült a társaságot megalakítani, a melynek tőrszagaival tekinthetők: Soós Márton, Horváth János, Baranyai Balázs, Ráth Pál, Ungvári János, Rózsa Márton, Popovics András, Szomor Máté. Ezekhez csatlakoztak: Fülöp István, Moór Anna, Pernecky Franciska, Nagy Erzsébet és Nagy Mária. S mikor a helytartó-tanács szabadalomlevele megérkezett: e társulat 1790. okt. 25-én, ezelőtt 98 évvel, megtartotta az első magyar színelőadást Kelemen László vezetése alatt. Simainak, az eddigelő eredetinek tartott, de utjabban német átdolgozásnak bizonyult «Igazhíz»-ja került színre, s nagy lelkesedéssel, kitörő örömmel fogadtattak.

Valóban a siker így csekély eszközökhöz, a közvéleménynek határozatlan ellenséges magatartásához mérve, kétségkívül nagy, bizalomkeltő s szép eredményekre jöhetett volt. Kelemen László és társulatát meg lehetett vele elégedett. De további sorsának éppen annyit ártott, mint a mennyit használt. Míg a közönség némi várakozással kezdte az első magyar színházi sorsát elnézi: addig a német színház bérleje meglepetve a váratlan eredménytől: további engedély adására sehogyan sem volt bírható. Hiába karolta fel az eszmét Kazinczy az irodalomban s Ráday Pál a társadalmi téren: a siker folyását kétséges maradt; csak Kelemen szívós kitartása élte a társulat napról-napra s öntött bele reményt a bizonytalan jövővel való harcokra.

Innen kezdve az első magyar színházi története vagy hat évig a szó szoros értelmében való küzdés és fáradozás története. Voltak szép napjai is, mikor a kiadásokat a jövedelem könnyen fődözte, mikor a vármegyék segélye szinte tetemes összegre emelkedett, mikor a német színháznak fizetendő haszonbért, mely pedig a körülményekhez képest folyvást rendkívül nagy, igazságtalan és jogtalan volt, nagyobb megerősítés nélkül fizethették: de viszont megtörtént az is, hogy 18 forint kiadás mellett csak 11 forintot vettek be, meg hogy 1 frt 27 kr. volt a tiszta jövedelem.

Kelemen ügybuzgalma, törekvése, lelkesedése nem tudott lankadni. Alig volt a magyar közszellemnek egy-egy harcossza, a ki kétség kívül a sok mellett önzetlenlebbül küzdött volna a nemzeti közönnyel mint ő. Nemcsak a német

színházzal volt folytonos harcban, nemcsak a helytartótanács jóakarataért s elnézéseért kelle meg nem szünni fáradnia, nemcsak a megyék rokonszenvét ébren tartania: de a mi a legfőbb volt, hogy a német színészethez, gyakorlottabb, összevágóbb, szóval művészibb előadáshoz szokott, többnyire idegen műveltségű budapesti népben közönséget, szimpártoló közönséget kelle teremnie, mely lételet biztosítsa. S mindehhez nemcsak a társulat bensős egyenlensége is járult. Sehy Ferencz, e nyugtalan, kalandor természetű, önző de nélkülözhetetlen tag megrontotta az egyetértést annyira, hogy Kelemennek pár év múlva az igazgatásról is le kelle mondania.

Bizonyára e helviszálók, a melyek nem egyszer nyílt botrányt idéztek elő, nagyban ártottak a társulat jövőjének. Véleményünk szerint ez volt egyik legfőbb oka nemcsak annak, hogy az első magyar színháztársulat meg nem izmosult, de annak is, hogy a magyar színész oly soká volt a közvélemény szemében lenézett, megvetett, kigúnyolt komédiás, s maga a színész pálya is olyan, hogy a szülők elveszettek hitték gyermekeiket, s kitagadták a családból, ha erre léptek.

Miért mondjuk el e hat-hét év küzdelmének minden részletét? Miért fessük a nyomort, melyet Kelemen s társai átélték, mikor az éhhalálal kellett nem egyszer küzdeniök, mikor napjában alig volt meg a betevő falatjuk s nedves szalmán háltak összeázva s a hidegtől elgyötörve? Ők tudták, hogy a nemzet nyelvében él s hogy e nyelv kiművelésének egyik legfontosabb eszköze éppen a színművészet, melynek ők apostolai voltak. S pedig minő apostolok! A jó szándék, a lázas törekvés folyvást harcban állt a csüggedő önbizalommal s ha Kelemen László nincs: meg sem is kísértik e reménytelen küzdelmet. Ő volt, a ki ki mert lépni a küzdő térre s pedig talán ő áldozott fel legszebb, legjövendőmezőbb pályát s legfényesb jövőt.

1796-ban végre is megtört minden reménye a társulatnak. Kelemen néhány nagyobb városban tett még kísérletet, hogy valameddig tengődtesse társait, de csakhamar föl kelle hagynia a további küzdelemmel, mely egészségét is megrongálta. Ráczkevére telepedett tehát nejével, Lipesei Máriával s itt mint kántortanító kapott alkalmazást. A szeresene azonban annyit hánytatás után itt sem kedvezett nyugalmának. Ráczkeve légett s ő Makóra volt kénytelen menekülni s innen Csanád-Palotára, hol csendes lemondásban, tanítói hivatalában, növekvő családjában keresett vigasztalást. Gyermekei szépen nőttek s büszke reménnyel tölték el. Őt gyermeke volt, a kik közül Veron még most is él Szegeden vejeinél, Kelemen Kálmán árvaszéki ülnöknél. Ez beszélt, hogy atyja agrázkódásban halt meg. Mintha csak a tönkretett élet önkínzása Erinis alakjába öltözve folyvást üldözte volna őt még akkor is, mikor föllengős vágyai csak pusztá emlékké olvadtak lelkében. Mintha csak áldozatul választotta volna őt ki a nemzetiségünk haladását irigy szemmel kísérő sors, hogy benne boszulja meg magát a későbbi sikerekért, a melyeket ő már meg nem érhetett. 1814-ben, karácsony előtt való nap kiment a tanyára, de útközben a lovak megbokrosodtak, ő közéjük esett s oly nagy zúzódat szenvedett, hogy sebeiben még az nap este meghalt.

Ime e nagyon is futólagos körvonalakban az első magyar színigazgató küzdelmes, szerencsétlen, szomorú élete. Ma már porai is majdnem összeolvadtak az anyafölddel abban a sirban, a hol ő, neje, ennek második férje, Bittó Ferencz s egy leánykaja, Liza nyugszanak. Sirját már a földdel együtt egyengette az a hetvennégy év, mely azóta elmúlt s fűvel nőtte be. Kereszte is két lányra süllyedt a földbe. Most, hogy kiemelték a közös sirt eddigi homályából: Kelemen koporsójában csak csontokat találtak, többi közt egy hatalmasan kidomborodott koponyát, a melynek hosszátmértője 57, keresztátmértője 50, a koponya szélessége pedig 22 cm.

Az emlékké, a melylyel a porladozó hantokat az országos színészi egyesület megjelölte, 1 m. és 65 cm. magas vörösmárvány, Gerenday rak-tárából való, s rajta e fölirat olvasható: «Itt nyugszik Kelemen László ügyvéd, színművész, első magyar színigazgató és kántortanító 1760—1814. Felállította leánya Veron és unokái: Kelemen István, Kelemen Kálmán, Kelemen Kajetan és Nemes Ferencz.» Egyszerű, minden feltűnés nélküli e kö: de nemzetiségünk egyik legbuzgóbb

harcosának, színművészetünk egyik legkésebb bajnokának emlékét őrizi, s ez kölcsönöz neki tartós érdeket s nem közönséges fontosságot.

Dr. VACZY JÁNOS.

MEDDŐ VILÁG.

Hiába ismétlgetem:
Előre ne tekintis, se hátra!
Nem boldogít, csak a jelen;
Ragadd a percet meg!... Hiába!

Idáig ah, nem éltem én,
Csak vesztegeltem álmodozva.
Emlékezt volt vagy remény,
Mi szívemet mozgásba hozta.

Renyhén tűnődve czelátnál,
Hogyan s mit kellett volna tennem,
Azzal vigasztalom magam,
Hogy majd jövőre megcselekszöm.

Elmém kábultan elmerül
A távol kékelő világba,
S míg csillagért, napért hevül,
Megbotlik itt göröngybe', sárba'.

REVICZKY GYULA.

RAJZOK LENGYELORSZÁG TÖRTÉNETÉBŐL.

XII.

A Leszczyńskieik.

Ha az utókor hálás elismerégre méltó jutalma a fejedelmi erényeknek, akkor ebben a jutalomban kevés uralkodó részesült újabb időkben teljesebb mértékben, mint az «ujkor Titusa», a «jótékony» fejedelem, a «bölcse» király, Leszczyński Szaniszló. Mindezek a jelzők nem a hízegő ünneplés üres bombasztjai, melyekkel az udvari kegy sugarai sűrűsödő udvaronczai had szokta elárastani a hatalom nagyjait; megérdemelt babérai egy élet dicsőségének: egy nemes és fenkölt lelkű hősnak, kinek maradékai 1831-ben azért lettek számtízve Franciaországból, mert halálig ragaszkodtak a nagy ősi bátor jelszavához, hogy «Malo periculumam libertatem, quam quietum servitium.» («Jobb szeretem a veszéllyel járó szabadságot, mint a háborítatlan szolgáltságot.»)

Leszczyński Szaniszló 1677 október 20-án Leopoldban, Vörös-Oroszország székhelyén született. Ősei alapították volt Leszno városát, honnan a Leszczyński név ered. Atyja Leszczyński Rafael volt, a korona nagy-kinestárnoka, anyja Jablovszky Szaniszló fővezér leánya. Szaniszló gyöngye testalkattal jött a világra, a mit anyja azáltal erősítet, hogy maga vállalta magára fia nevelését. Hat éves korában azonban anyja kezei közül már atyjába ment át. Szerencsés lelki tehetséggel születve, gondos tanulmányok ezeket mihamar tovább fejlesztették. Nyílt, őszinte lelkéhez megnyerő modor és nemes önzet járult. Soha, még gyermekkorában sem lehetett hazugságot vagy a legkisebb álnokságot vetni szemére. Nemcsak lelke volt igaz és ítélete mély és biztos, de szívét is érzékenység és jószág jellemezte.

Még nagyon fiatal volt, mikor egy napon látva, hogy atyja parancsából egy hűtlen felűtött börtönbe huzrolnak, könyekkel szemében előtte számára elnézést könyörögni. Vigasztalanul, hogy ezt nem nyerhette meg, másnap titkon ellopózik, tudakozódik a fogoly hógyléte iránt, kérésekkel, ígéretekkel próbálja megvesztegetni a porkolábót, ez némileg sikerül is, a mennyiben ráveszi ezt, hogy foglyát értesítse arról, hogy bizonyos órában az ablaknál várja. Ezzel Szaniszló visszatért a kastélyba, beavatott titkába egy másik cselédet s megállapította vele tervét, hogy miképen kelljen legalább könnyíteni a fogoly helyzetén. Összeszerzett mindenféle élelmiszereket, kerített valahol egy hosszú léczet, de a lécz igen rövid — mit tegyen? A cseléd már vissza akar térni, de ekkor a gyermeknek egy ötlete

támad: «Várj csak; valamit gondoltam: emelj a karodba; akkor talán elérhetem a léczet az ablakot.» Ugy tón, s a kegyes cselkimondhatlan öröme sikerült. Így nyilatkozott benne már kora gyermekifjúságában az a keresztényi erény, mely később, a trónon, a «jövendő» melléknevet vívta ki számára.

Abban az időben a gyermeknevelés nem szorított csupán szóbeli tanításokra, s elméleti ismeretekkel való tetőmérésre a gyermeki elmének; írásbeli intelmek, paramezisek, valódi tapasztalat és életbölcseleg kincseivel megrakva, egészítették ki a műveltség felületes mázat. Hogy így tanítások fogékony talajt kellet hogy leljenek Leszczyński Szaniszló lelkében, azt elképzelhetni, főleg ha oly ember tollából eredtek, mint a minő anyai nagyatya, Jablonovszki volt, ki egyebek közt ezeket írta hozzá intézett buzditó sorokban: «Fiam, én részt vettem Szobieszki király műveiben, szerencsém volt osztozni diadalában. Mikor 1674-ben, Mihály király halála után, a szomszéd hatalmak, kényökre szórva a pénzét, különböző pártokat képeztek a külföldi fejedelmek javára, ismertem egy férfit Lengyelországban, aki érdemekben felülmúlt mindezeket a trónigénylőket, s ez Szobieszki volt. Hozzá hasonló sorsból királyommal akartam őt tenni, s ezer akadály dacára is sikerült ez nekem. Gondolhattam volna saját érdekeimre is, de azt hiszem, hogy egy igaz lengyelnek mindent fel kell áldozni hazája javáért, és szebb dolog az igaz érdemek adni a koronát, mint saját maga számára keríteni meg.»

Igy ir egy oly hazafi, ki abban az időben, mikor az államkincstár nem tarthatta fenn a hadsereget, saját pénzét osztá meg katonáival, barátaitól kért kölcsön és földjeit adta zálogba, hogy őket élelmezhesse, s szintén saját költségén várakozt el a törökök beütéséi ellen. És ilyen befolyások közt adatott Leszczyński Szaniszlónak a közügyek iránti érdeklődést elsajátítani, a mellett a magas theoretikus képzettség mellett, melyet már kora gyermekiségétől fogva nyert. Mert 17 éves korában már tökéletesen irt és beszélt latinul, tudott francziául és olaszul. Járta volt a matematikában, s különös érdeklődéssel fordult a mechanika felé, melyben szak-szerű ismeretei voltak, nem is említve, hogy anyanyelve kezelésében versben és prózában kitűnt.

Tudjuk, hogy a lengyel alkotmány a nemesség demokracziáján alapult, ép úgy mint a 48 előtti Magyarországon, s egy oly országban, hol a közügyek fölötti döntés a nemzet többséget képező elemek illeti, a szónoklás művészet, mint a politikai meggyőzés eszköze, szükségképpen nagy föllendülést kell hogy érjen. Így volt ez Lengyelországban is és Leszczyński Szaniszló nevelésének egyik fővonását képezte ezért a régi Róma klasszikus szónokainak tanulmányozása, párosulva oly gyakorlati ügyességgel, mely őt csakhamar az elsődrendű szónokok közé emelte. De e mellett a modernbb művelődés követelményei iránt sem maradt érzéketlen; beutazta Európa főbb államait, Franciaországban hosszabb ideig tartózkodott XIV. Lajos uralkodása fénykorában. Ha ekkor az igénytelen idegen vendör így szólólt volna Bourgogne herceghez: «Herceg! én, ki a trónra születtem, sohasem fog a trónra lépni, én, az ismeretlen ifju pedig rövid idő múlva király leszek; husz év nem telik bele s nagyatya, a király sirba száll, miután előbb meg atyja, a dauphin is megelözte; követni fogja ifju neje, követni fogja ön is, sőt gyermekei is, egyetlenegnek kivételével, s ez az egyetlen egy a nagy Lajos trónjára ülve, nőül fogja venni egyetlen leányát annak, a ki most önhöz beszél» — mondjuk, ha így szólólt volna akkor, ki hitte volna el neki? S pedig mindez szóról-szóra bekövetkezett.

Tizenkilenc éves volt Leszczyński, mikor Lengyelország elvesztette Szobieszki János királyt. Szaniszlót az új királyválasztás megejtésére egybegyűlt országgyűlésre követül küldötte fel kerülete, hol csakhamar kiváló szerepet kezdett játszani. Mint az özvegy királynéhoz menesztett részvétküldöttség tagja feltűnést keltő beszédet tartott, s népszerűsége növelte az is, hogy elég szerénységgel bírt arra, hogy az országgyűlés felajánlott elnökségét visszautasítsa s visszalépjen Bielinszki javára.

Az Ágost szász választófejedelem és Conti herceg trónkövetelése következtében fölmerült zavarok után a fiatal Leszczyński XII. Károly svéd királyhoz békekövetségbe küldött s ez a követtség volt az, mely későbbi sorsát is eldöntötte. Heilsbergben találkozott a svéd királylyal. XII. Károlyt nem kis meglepetésére nagy csizmákban találta, rövidre vágott s ápolatlan hajjal, durva, rézgombos kabátban, melyet bivalybőr öv fogott át, karját könyökig nagy keztük fedték, nyakán fekete nyakravaló, oldalán rengeteg hosszú kard lógott, melyre támaszkodni szokott, ha fennállott. Leszczyński rögtön belátta, hogy ez a fejedelem az igaz szónak nagyobb barátja, mint a hízegésnek, s ahhoz képest szabta egész fellépését.

Okosan, bölcsen beszélt a politikai helyzetről, s mikor Károly kérdezte, hogy elhozta-e neki, mint kívánta, azok névsorát, kik nyíltan ellenségeinek jelentették ki magokat? — «Sire — így felelt — ha bűn volt javát akarni Ágostnak e zavaros időkben, úgy meg kell vallanom, kevés ártatlan akhadat polgártársaim közt s talán még az is, kinek most szeresése van fölséged színe előtt beszélni, a bűnösök névsorát szaporítaná.»

«Ugy látszik, követ ur — felelt vissza Károly — hogy ön is azt tanácsolná, hogy a világ legigazságatlanabb fejedelmét meghagyjam a trónon?» — «Hogy Ágost igazságtalan volt felséged iránt — mondá Leszczyński — az igaz. De azért királyi erényei vannak, s talán nem volna méltatlan a győző nemeseleküségéhez, hogy miután már megbűnhödni hagyta tévedéseit, bölcse kegyelmet tanúsítson most iránta.»

XII. Károly azonban nem volt ezen a véleményen. Elhatározása már megfogalmazott, hogy Szaniszlót emeli Lengyelország trónjára. Mikor az értekezletet befejezték, erre czelozva mondá udvaronczainak: «Beszéltem egy lengyellel, a ki mindig barátain köze fog tartozni.» Tervét azonban még nem árulta el, hanem titokban értesüléseket szerzett magának Leszczyński Szaniszlóról, s mikor minden adat egybevágott arra nézve, hogy Szaniszlót ajánlja, föltette magában hogy csak a kedvező alkalmat várja terve kivitelére.

Leszczyński abban a tudatban tért vissza Varsóba, hogy nem sikerült Ágost érdekeit egyeztetni a nemzet érdekeivel, s ez a tudat arra bírta az országgyűlést, hogy a trónt megürültnek jelentsé ki. A beállt interregnum ismét több trónjelölt nevet hozta forgalomba, többek közt újból Conti herceget s a lengyel Lubomirszkiét is, de nemcsak minden bizalom Leszczyński felé látszott fordulni. XII. Károly mindeddig nem árulta el a hajlamait, de látva, hogy a lengyel nemzet is jelöltjei közt emlegeti, csakhamar ki-lépett tartózkodó álláspontjából, hogy minden befolyását latba vesse érte. Ezt érzésére adta Leszczyńskinek is, de a puritán hazafi rendületlenül kijelentette: «Engem csak a lengyel nemzet szabad választása emelhet a trónra. Mi lenne szabadságunkból, ha XII. Károly tenne királylyá?»

S valóban csak Károly királynak Hoorn tábornoka által tett ünnepélyes biztosítása, hogy ő csak az igazság mellett küzd és semmit sem tervel a lengyel szabadság ellen, bírhatta rá Lesz-

czyńskit, hogy elfogadjá a királyságot. Választásánál és fölszentelésénél maga XII. Károly is jelen volt incognitó.

Szaniszló uralkodásának mindjárt első éveit megzavarta Ágost támadása, ki a czírral szövetkezve, 80,000 oroszszal szállott táborba. De a svédkek győzelmet nyertek felette, s egy ütközet alkalmával Ágost minden podgyászt és katonai pénztárát is elvesztette, míg másfelől Szaniszló Menesikov tábornokot verte meg s 800,000 aranyat zsákmányolt tőle. Ágostnak vissza kellett vonulnia, a győztes seregek behatoltak a szász választófejedelemébe s a legnehezebb békefeltételeket szabta a svéd király Ágostra. Többek közt azt, hogy maga írja meg hódoló levelét Szaniszlónak.

Ámde most a czíron volt a sor bosszut állni szövetségese megalázásáért. Míg Károly és Szaniszló Szászországban voltak meg elfoglalva, 60,000 ember élén Lengyelországba tört s felűlta az országot. A Szaniszló segítségére siető svéd király Pultavánál csatát vezetett s maga is csak Poniatovszki önfeláldozásának köszönhetette élete megmentését. Látva a koczka fordulatát, Szaniszló, hogy hazáját a háboru pusztításaitól megkímélje, kész volt letenni a koronát, s irt e tárgyban a Benderben levő XII. Károlyhoz, beleegyezését kérve, de ez megtagadta a beleegyezést. Majd Leszczyński személyesen ment a svéd király elé. A törökök táborába, Jassyba, francia majori egyenruhába öltözve érkezett. Mint idegent legelőször is a parancsnokhoz vezették, ki nevét és rangját kérdezte: «Őrnagy vagyok» felelt Szaniszló, egyenruhájára czelozva. «Nagyobb vagy annál» — felelt vissza a török tiszt, fölismerve őt, s ettől fogva fogolyként ugyan, de királyilag bánt vele.

Kilenc hónapot töltött Szaniszló Benderben XII. Károly mellett azzal az elhatározással, hogy nem huzza ki többé kardját koronája visszaszerzésére. De Ágost ezzel sem elégedett meg; minisztere, Fleming által összesküvest szerveztetett Leszczyński meggyilkolására. A terv dugába dől, de Szaniszló megkegyelmezett orgyilkosainak. Boroszlóban majdnem egy borbély föllérel beretvéja alatt vesztette életét. Majd XV. Lajos vendégszeretete Weissenburgban, Elzászban jelölt ki számára tartózkodási helyet. De Ágost itt sem hagyta békén; követte által a versailles udvarhoz azzal a kérelemmel fordult, hogy szüntesse meg XV. Lajos egy oly fejedelmet pártolni, ki neki ellensége. A felelet önzertes volt: «Adja ön tudtára urának, hogy Franciaország mindig menhelye volt a szerencsétlen királyoknak s védelmére megígérte a lengyel királynak.»

Ez időben terjedt el hire XV. Lajos készülő házasságának a spanyol infanszóval, de mindenkint meglepett, midőn egyszer csak az infanszó visszatért szülőihez s XV. Lajos egész új házassági tervekkel kezdett foglalkozni, melyeknek tárgya senki más, mint Szaniszló leánya, Leszczyńska Mária volt. Az esetet sokféleképp kommentálták, de csak anyai volt igaz benne, hogy XV. Lajosnak alkalma volt Rohan herceg s mások útján hallomást szerezni a hercegnő ritka szépségéről, s szeretetreméltó tulajdonairól. A fiatal nő élete különben szintén eléggé érdekes arra, hogy itt néhány sorban ki-terjünk rá.

Tizenkét éves koráig folytonos veszélyek s zavarok közt folyt élete. Többek közt feledhetetlen volt előtte még felnőtt korában is gyermekéveinek egy epizódja. Midőn atyja elhagyta fővárosát, hogy XII. Károly győztes csapataival egyesüljön, családját is magával vitte. Félnap távolságra éppen pihenőt tartott Varsótól s egyszer csak hallja, hogy a szászok közel táboroznak. Rögtön útnak indítja ismét seregét, még pedig oly hanyatt-homlok sietséggel, hogy

a házi cselédség egészen megfedkezék arról, hogy a kis Máriát is a kocsiba tegye. Nevelőnője, Moszinska azt hitte, hogy dajkájánál van, ez pedig nevelőnőjénél hitte. Már jó meszszire haladtak, mikor észrevették távollétét. Egy lovas-szakaszt mindjárt visszaküldtek keresésére. Megkérdezték a fogadóst, kinél a király szállva volt: semmit sem tudott róla. Hiába volt minden kérésök, fenyegetésök, hogy adja elő a gyermeket, ragaszkodott ahhoz, hogy semmit sem tud felőle. Átkutatták a ház minden zugát, s már fel akarták gyújtani, midőn egy katona az istállóban vagy kocsiszinben megpillantotta a bőlesőjében nyugodtan mosolygó kisdedit. Különös sors egy gyermeknél, kinek a végzet később Franciaország koronáját tartotta fenn.

Három évvel később csaknem hasonló körülmények közt ment át egy oly kalandon, melyre szintén élete végeig megemlékezett. Akkor történt, mikor apja XII. Károlylyal Szászországig hatolt előre, hogy a czár betörve Lengyelországba, egy csapatot küldött Posenbe azzal a feladattal, hogy e rosszul őrzött váról, ha lehet, Szaniszló király családját rabolják el. Az ellenség váratlan megjelenésére mindenki fejét vesztette s futásban keresett menedéket. Csak a királyi család maradt hátra néhány cseléddel. A kapukat hirtelen becsukták, s míg az oroszok formális ostrom alá vették a várat, a hercegnőt leveztették a kertbe s rejtett utakon vitték egy közeli puszta, hol egy pórnő gondjaira bízta, ki addig rejtegette, míg az ellenség elvonult.

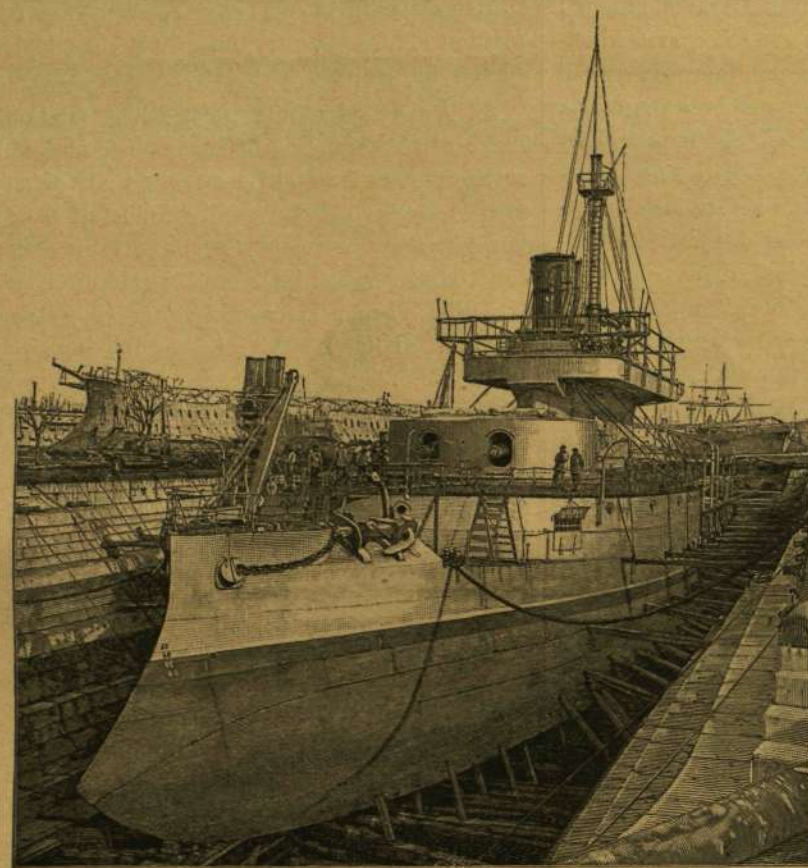
E rendkívüli szellemi tulajdonságokkal ékeskedő hercegnő neveltetését maga az atya vezette egy sajátkezűleg írott s később ugyancsak tőle unokája, XVI. Lajos atya kértére francziára is lefordított terv szerint s a hercegnő annyira hasznára bírta fordítani a királyi lezckéket, hogy 8 éves korában már mindenkit a legnagyobb reményekre jogosított kiváló tehetségével. Tizenkét éves volt, mikor a király és királyné között egyszer szöbe került a családjakat ért számos viszontagság s a királyné nehezen látszott venni a trón elvesztését, míg a király cseppet sem törődött vele. Ez nézeteltérésekre szolgáltatót okot, melyeknek eldöntésére a kis hercegnőt szólították fel, ki csodálatos érettséggel ekkép ítél: *«Az hiszem, hogy mamának igaz van, a mi az okot illeti s papának is, a mi a dolog lényegét illeti. Mama sajnálja koronáját, mivel szeret, s te nem sajnárod, mivel férfi vagy.»* — *«És te — kiáltott fel a király megölelve leányát, — te is úgy beszélsz, mint egy férfi.»*

Mikor a trónvesztett család Weissenburgba költözött, a hercegnő akkor 17 éves volt, s hat nyelvet beszélt: lengyelt, francziát, olaszt, németet, svédet és latint. A kis város magánya nem rejthette el művelt szelleme hírét, s még ebben az időben is hercegek s fejedelmek esengtek kegyéért. De ő minden ajánlatot visszautasított, mert nem akarta elhagyni szülőit. Mintha érezte volna, hogy még sokkal nagyobb és fényesebb pálya vár rá.

Itt történt, hogy egyszer a kastély kertjében sétálva, panaszos hangokat hall a kerítésen át. Közeledve, egy szegény, sápadt koldusnőt vett észre, ki Isten nevében segélyért könyörgött. Meghatva nyomorától, Leszczynska Mária egy aranyat nyújtott át neki, mire a szegény asszony hálálkodva kiáltott fel: *«Oh jó hercegnő, az isten meg fogja áldani érte; igen, ön Franciaország királynéja lesz.»* Lehetett ez önkéntelen jóslat merő véletlen, lehetett egyszerű koldusnőfogás, de bizonyos, hogy hat hónap se telt bele, s a weissenburgi koldusnő jóvondulása beteljesedett.

Szaniszló tett ugyan némi ellenvetéseket kezdetben; különösen a spanyol infansnővel való

házasság megbiúsításának felelősségét nem akarta magára vállalni. De nem volt mit tenni; leánya ő rá bízta a válasz megadását, s ő kénytelen volt belenyugodni a nem várt és nem keresett fordulatba. Mihelyt a házasság titkon el lett határozva, az infansnőt gazdag ajándékokkal indították utnak hazájába, azzal hitetve őt, hogy

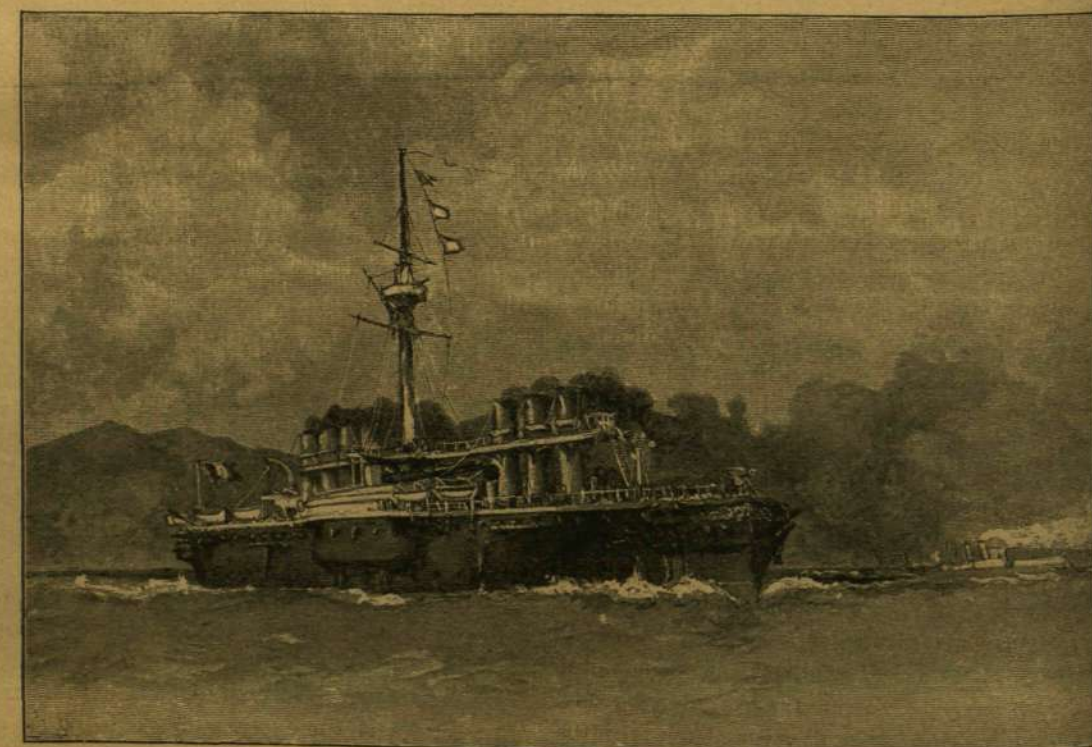

A «VENGEUR» FRANCZIA PARTGŐZŐS.

csak atyjánál tesznek látogatást, míg atyjának viszont azt adták okul, hogy a hercegnő nagyon fiatal még, s a francziák türelmetlenek, hogy a királyi trón oly sokáig örökös nélkül marad. Mindamellett egy ideig ez eset következtében megszakadt a diplomáciai viszony Francia- és Spanyolország közt, de a jó egyetértés nem sokára ismét helyreállott. (Vége köv.)

AZ OLASZ-FRANCZIA TENGERI VISZÁLY.

Gyorsan, váratlanul merült fel a világbeke láthatárán a lefolyt napokban egy újabb sötét pont, mely ha nem is feketébb a többinél, de tán még közelebb vihar kitörésével fenyeget, mint amazok: az olasz-francia hatalmi versen-

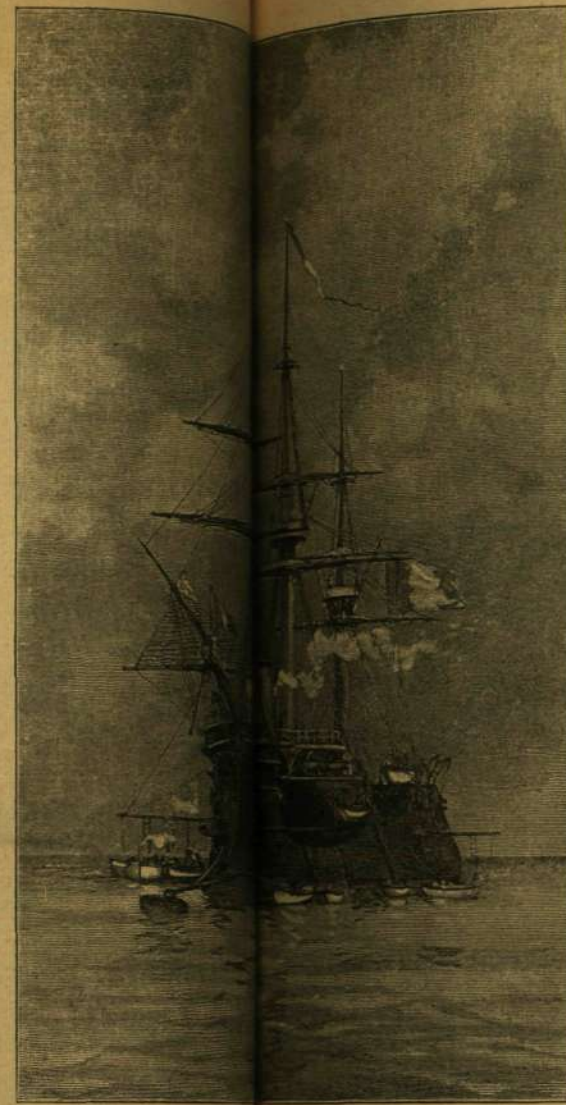
AZ «ITALIA» OLASZ HADIHAJÓ.

gés a Közép-tengeren, melyről Crispi hirtelen látogatása Friedrichsrubán rántotta le a leplet. A két miniszter találkozásának tárgyát képező értekezlet részle-

tel felől ma még mély titok uralkodik, de anyni bizonyos, hogy azokra a jóvondóbeli fejleményekre nézve történetek előzetes megállapodások, melyek Európa legnagyobb két tengeri hatalma, Olaszország és Franciaország egymást végcéljaiban keresztező gyarmati politikájának eredményeiként forrnak és alakulnak a diplomácia boszorkányüstjében, s melyek bevezetése gyanánt a két állam hajóhada immár a komoly előkészületek terére lépett.

Az olasz-francia kérdés politikai és történeti momentumait lapunk mult száma vette fejtegetési tárgyául, e helyen csak a konfliktus katonai oldalát világítjuk meg a két állam tengeri haderejének rövid megismertetésével, annyival

inkább, mert egy arányában oly nagy-nak ígérkező tengeri csata példájáért, mint a milyen e kilátásban levő, világ-részünk történetében évtizedekkel kellene visszamennünk, sőt az ma már összehasonlítás tárgyát se képezhetné, annyira megváltozott viszo-

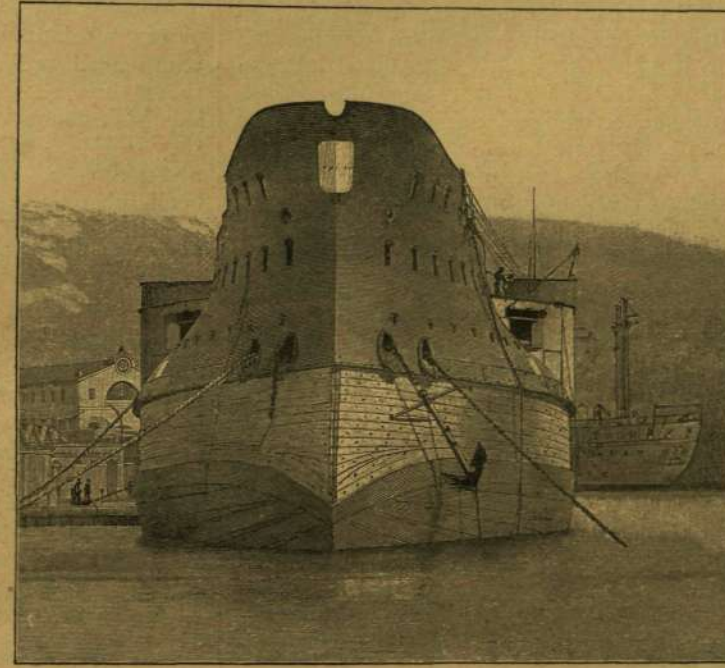

A «DEVASTATION» FRANCZIA HADIHAJÓ.

nyok közt, s a tengerészeti hadi technika oly tökéletesített eszközeivel jutna eldöntés alá. A modern hajóépítés, a hadiszerek tökéletesítésének egész új aeráját nyitották meg a legközelebbi évek, melyek vívmányai ma már kolosszalis és elpusztíthatatlan uszó szörnyetegeket állítottak egymással szemben, tetőtől talpig vasban, gyilkos torpedók s halált okádó ágyúk rettenetes rombolásával, melyek majdnem elképzelhetlenül teszik egy ily harc kimenetelét ez idő szerint.

Mikor a hajóépítés régi rendszerében a fa lassanként helyet adott a vasnak és aczélnek, ez a fordulópont döntő befolyással volt egyszersmind a tengeri harc módjára is s egészen új alapokra fektette azt. Az egyes államok közti

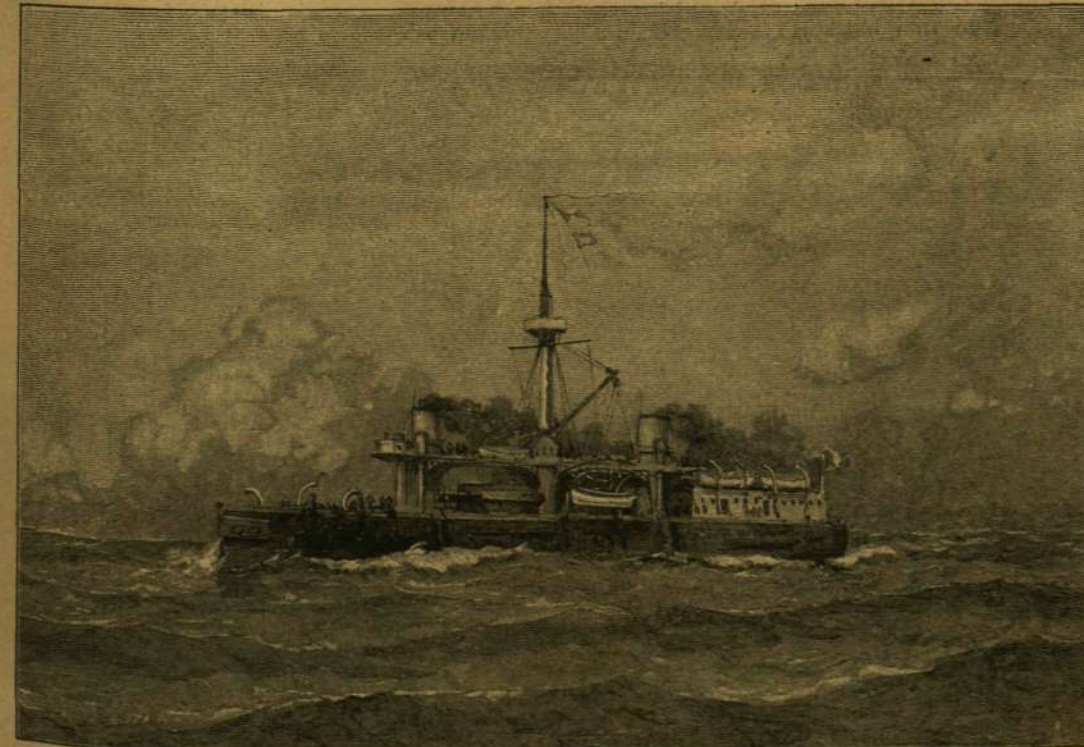
vetélkedés tárgya, a fejlődés öntudatos czélja ezentul nem az anyag kérdése körül forgott, hanem inkább a körül, hogy miként lehetne a hajótest súlyát lehetőleg csökkenteni, s a megtakarított súlyt a gőzerő, a gyorsaság és a kitartás nagyobb előnyére értékesíteni. Egyelőre egész Európa melegegett azzal, hogy III. Napoleon példáját követte, ki *La Gloire* hajójának egész külső testét páncéllal borította. Orosz- és Olaszország, Ausztria és Németország még mind egyik végőktől a másikig, s a víz alatt néhány lábtól fel egész a fedélzetig páncéllal védett hajókkal bírtak. Ma már ez a rendszer is tulhaladott álláspontra, s helyet adott a páncéllzat helyenkénti alkalmazásának. Az átmenetet természetes

A «FOUDROYANT», ELSŐ OSZTÁLYU FRANCZIA PÁNCÉLHAJÓ.

hosszas és szenvedélyes vita előzte meg, mely főleg a körül forgott, hogy vajjon az ellenséges ágyúknak az ily hajó sebezhető részei felé irányított tüze nem fogja-e a hajó egyensúlyát megbontani s megfosztani szilárd támaszától. Ez a jövő nagy kérdése, mely még próbára vár, bár igen illetékes egyének véleménye az, hogy ez a körülmény cseppet sem fogja befolyásolni a hajók szilárdságát.

Az angol *Inflexible* volt az első, melynek típusa magáévá tette ezt az újítást, hogy a páncél a hajó mindkét végén száz-száz lábra melöltessék. Franciaország ugyan nem rokonszenvezett ezzel az újítással, de már Olaszország a *Duilio* és a *Dandolo*, e két nagy, 11,000 tonnás s négy darab, toronyban elhelyezett 100—100 tonnás ágyúval ellátott hajóját sietett az *Inflexible*-rendszer szerint rendezni be. Köztük a

A «DUILIO» OLASZ HADIHAJÓ.

Duilio, a legnagyobb tengeri szörnyetegek egyike, melyeket a világ látott, Duilius római konzul után nevezve, ki 260-ban Kr e. első ízben győzte le rögtönzött hajóhadával Karthago régi tengeri uralmát — Brin terve után és Pollini vezetésével készült, s Margit királynétől kapta a keresztet. E hajók 340 láb hosszúságából csak 107 láb van páncéllal borítva, 233 láb a hajó mindkét végén fedetlen.

Nem szenved kétséget, hogy ha egy hadihajó czélja nem az, hogy bármi áron közel jöjjön az ellenséghez és ütközetet erőszakoljon ki a nyílt tengeren, a mint hogy sem az angol, sem az olasz hadi tengerészet nem ezt tüzi ki alapfeladatául; sőt ha egy-két erős ágyú fedezetével összekötött nagyobb gyorsasága a hadi hajónak kívánatosabb czél gyanánt tűnik fel, mint a biztosabb, de nehezekebb állandóság: akkor az angol *Inflexible*-rendszer teljesen igazoltnak tartható. Már pedig az olasz tengerészetnek tényleg az lebegett szeme előtt, hogy tartózkodva a páncél túlságos alkalmazásától, hajóinak inkább fokozott gyorsaságot és nagyobb tüzelő képességet biztosítson, gyöngébb hajóknak ne engedjen hosszú időt a kifejlődésre és megütkezésére, hanem roppant gyorsaságával és hatalmas ágyúi segítségével egy csapással vegyen erőt rajtuk. Igaz, hogy mikor Olaszország ily hajóit, az *Italia*kat és *Lepantokat* kezdte építeni, ily szomszédja volt Franciaországban, mely éveken át oktalanul ragaszkodott fa-hajóhoz, melyek sem gyorsaság, sem erős védelem szempontjából nem tünnek ki. Ma a helyzet megváltozott, Franciaország legelső tengeri hatalommá lett, de azért nem lehetetlen, hogy alkalom adtán Olaszország könnyebb hajóival képes lesz annyira uralkodni a föltételeken, melyek között ütközetbe ereszkedik, hogy könnyen kiközösülheti a más oldalról kapható csorbákat.

Az *Italia* típusát az olasz kormány újabban négy más hasonló nagy (több mint 13,000 tonna súlyu) és három kisebb (11,000 tonnás) hajónál alkalmazta. Ezeket kívül van még nyolc másodrendű, 2500—3600 tonnás aczélhajója, melyeket szintén a páncélosokhoz szeretnek számítani, de a melyeknek menedékes fedélzetét borító hüvelyknyi vastag aczélemézőn bármily modern tengeri ágyú áthatol. Ellenben ezek is figyelemreméltók sebességük miatt; különösen a *Bausen*, *Esmeralda*, *Etna*, *Vesuvio*, *Stromboli*.

Nyolc más hajója Olaszországnak valamivel csekélyebb sebességű, s ezek közül kettő egészen fából épült. De van még egy néhány 2000 tonnás, gyors és ágyúval jól ellátott hajóján kívül 34 komplet és 18 inkomplet első osztályu torpedó-naszádja, több mint száz láb hosszú, s 21 más, melynek hossza 100 lából alól marad. Látnivaló, hogy Olaszország hajóhada a legelső között áll Európában s egy közönséges hajókból álló ellenséges flotta közt nagy pusztítást vihet véghez. Ennek a hajóhadának köszönheti Olaszország, hogy szava kellő nyomatókkal bir minden eshetőleges európai bonyodalommal szemközt s szövetségét becsülni tanulták barátai, s respektálni ellenségei.

A tengeri erejére nézve egész Európában legfontosabb Franciaország legelső páncélhajói: a *Gloire* s még egy tucat más, mint említettük, fából épültek, csupán 4—6 hüvelyk vastag páncéllal s kis kaliberű és erejű ágyúkkal. Követte ezeket hat más hajó, szintén fából, de vas felsőrészekkel: az *Ocean*, *Marengo*, *Suffren*, *Richelieu*, *Trident*, *Colbert*, ezek is legfőbb 8 1/2 hüvelyk vastagságú páncéllal s négy-négy, 10 3/4 hüvelyk kaliberű s 23 tonna súlyu ágyúval, négy más 16 tonnással, s féltuczat könnyebb ágyúval. Súlyuk 7—8000, löerejük 3600—4000 közt változik. Ide lehet számítani még a *Friedlandot* is, mely azonban már vasból van s mind a nyolc ágyúja 23 tonnás.

Még 1879-ben egy bizottság, melynek tagjai voltak: Gambetta, Grévy és Jules Ferry is, ezt a hét hajót jelölte legerősnek a francia hajóhad akkori páncélhajói közt. De azóta nagy változás történt a hajóépítés terén. A felsorolt hajók közül még egyetlen egy sem felelt meg az 1872-ben első osztályu francia páncélos hajók számára hivatalosan megállapított föltételeknek, hogy t. i. aczélból vagy vasból legyenek építve, vízmentes osztályokkal, 12 hüvelyk vastag páncéllemezekkel, 2—2 1/2 hüvelyk vastag földézzel, s 24 centiméteres kaliberű ágyúkkal. De ekkor már készülöben volt négy nagy hajó, melyek megfelelők voltak az előirt föltételeknek: a *Foudroyant*, a *Devastation*, a *Redoutable* és

Amiral Duperré, melyekkel kezdetét vette Franciaországban az aczél és vas aerája.

Első jött létre ezek között, 1882-ben, a 9000 tonna súlyú *Redoutable*, Bussy által tervezve, nagybárára aczélból, több mint 14 hüvelyk vastag pánczéllal, s 8 darab 25 tonnás ágyúval, négy a közepén, kettő «en barrette», kettő pedig a hajó orrán és farán. A hajó alap típusa ugyanaz, mely az utána következő *Décastation* és *Foudroyant-é*, melyek inkább csak a felszerelésben különböznek tőle. Jobban eltér mindháromtól a Sabatier által tervezett *Amiral Duperré*, igen vastag, helyenként 22 hüvelyk pánczéllal s négy barbette-tornyú, 48 tonnás ágyúval. De legjellemzőbb vonása e több mint 10,000 tonna súlyú hajónak az ügyi védtelensége.

Néhány más hatalmas hadihajó, a milyen az *Amiral Baudin*, *Formidable*, *Neptune*, *Hoche*, *Magenta* stb. mellett, Franciaországban még 13 pánczélos ágyúnaszádja van, de ebből négyet már hivatalosan felszerelték a létszámból, továbbá kilenc teljesen felszerelt partgőzöse, köztük a *Vengeur* forgó tornyával, s számos torpedó-gőzös, avizo- és train-hajója, corvette-je és fregatája, melyekre itt nem szükség kiterjeszkednünk.

Igazi tengeri nagyhatalom, mint Francia- és Olaszország, Anglia kivételével az idők szerint nincs is más Európában, Németországban nincsenek a Középtengeren érdekei, s bár utjabban hajóépítését nagy mértékben fejlesztette, s kereskedelmi befolyását az Ozeánon tula is igyekezett kiterjeszteni, mindamellett Bismarck politikája láthatólag oda törekszik, hogy okosan kerüljön minden konfliktust tengeri ügyekben tengeri hatalmakkal, s ép ezért a tengerészeti budget mérsékelt burházásai is inkább csak defenzív jellegű intézkedésekre, fegyveres ágyú- és torpedó-naszádok építésére szorítkoznak.

A mi monarchiánkat illeti, ma szintén kevesebb szükségünk van tengeri erő kifejtésére, mint akkor, mikor még Lombardia és Velence Ausztriához tartozott. Ez idő szerint mindössze két nagy pánczélos hajónk van, a 6860 tonnás *Kronprinz Rudolf*, s az 5000 tonnás *Ujabb Kronprinzessin Stephanie*, a már régebbi *Ostozza* és *Tegethoff* kivételével, a többi említett is alig érdeklő ócska és gyalog fal-alkalmán. Kaszamáta-hajónk, corvetteink, fregatáink, ágyú- és torpedó-naszádjaink száma nagyobb, de nem olyan, hogy távolról is mérkőzhetsünk velük Olaszországgal.

Az 1854-diki háború és az abból keletkezett politikai bonyodalmak Oroszország tengeri állását is nagyon meggyengítették, a mihez járul az, hogy a nagy birodalom északi és déli kikötői közé az európai kontinens esvén, kénytelen megosztani hajóhad-eréjét, egyiket a Balti, a másikat a Fekete-tengeren. De még itt is oly megszorítások alatt van, melyek állandó blokárszhoz hasonlítanak. Délben *Szabasopol* és *Nikolajev* a bospurusi erődök és flották, s még inkább az európai szerződéses folytonos ellenőrzése alatt állanak. De azért a Fekete-tengeren Oroszország befolyása mind nagyobb túlsúlyra jut Törökország felett, melynek pár év előtti rettenetes tengeri hadereje ma már csak árnyéka önmagának. Akkor még Abdul Aziz szultán előrelátásának köszönhető Törökország tekintélyes hajóhadát, ki minden hajóját vasból építtette, úgy, hogy a török sorhajó-had egyetlenegy fából épült hajójával sem rendelkezik.

Görögország ugynevezett «flottája» — két kicsiny és gyöngye pánczélos hajó — sem felel meg politikai ambícióinak. Pedig az ország közepentengeri fekvése és szigeti helyzete nagyobb erőfejlesztést tenne szükségessé. Portugal és Spanyolország épen nem jönnek számba, bár ez utóbbit tesz némi erőfejlesztéseket, hogy gyarapítsa tengeri eréjét. Ilyen körülmények között élesek napról-napra a két vezér tengeri hatalom, Olasz- és Franciaország versengése, melynek előléte nagy fordulattal vághat közbe a kontinentális politika folyásába. V. S.

ADATOK AZ 1849-IKI OROSZ BEAVATKOZÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

Frolov orosz katonai író művéből.

VIII.

Az a kérdés, vajjon minő hibák követtek el szövetségeseink részéről a lázadás elnyomása tárgyában, annak idején különféle színezetű

egykoru írók által eléggé meg lön vitatva, a nélkül, hogy e részben alapos és részrehajlatlan ítéletet hallottunk volna.

Woronzov-Daskov herceg, ki a beavatkozás lefolyása alatt Londonban és Párisban gyakran megfordult, emlékirataiban határozottan állítja, miszerint az esetre, ha a lázadás még néhány hónapig eltart, komoly természeti komplikációk támadhattak volna, melyeknek horderejét kiszámítani nem lehetett.

En ezt a felfogást nem tartom helyesnek, mert annak dacára, hogy a beavatkozás iránti alkudozások és tárgyalások hat hónapig tartottak, a szt.-jamesi kabinetten kívül más hatalmasságok alig léptek fel nyíltan, és a londoni fenyegetések rögtön elmulása majdnem gyanússá tette az angol kormány szándékait a czár előtt, ki jogosan attól tartott, hogy majd akkor lépnek fel onnan különféle ellenvezérekkel és kifogásokkal, mikor a hátrálás már lehetetlenné lett. Diplomáciaiánk soha sem állott a magas felfogások színvonalán, s eddigelé még mindenki túljárt eszén, de oly ügyetlenül, mint 1849-ben, még soha sem viselte magát, mert különben meg kellett volna tudnia, hogy nemesak Anglia, hanem a többi hatalmasságok is elvi kérdésnek tekintik a részünkről való beavatkozást Ausztria benső viszonyaiba, s annak idején hasonló ingerenciával fognak élni a mi ügyeinkben. Nesselrode gróf avval mentette ki magát a czár előtt, hogy a francia köztársaság kormányja határozottan magáévá tette Oroszország nézetét, miszerint a magyar-osztrák vizsálys tisztán nemzetiségi ügy lévén, Európát nem érdekelteli.

Mintha bizony Párisban akkor először iparkodtak volna azon, hogy bennünket a jégre vezessenek!

A forradalomszülte francia köztársaságról azt feltételezni, hogy a monarchikus eszme gyengítését bárhol is Európában szívesen né látta volna, ehhez csakugyan jámbor, együgyű, vak bizalom kellett.

Meglehet, sőt nagyon valószínű, hogy a czár személyes befolyása és beavatkozása arra bírta a köztársaság képviselőjét, hogy az ügnek valami kiváló fontosságot ne tulajdonítsanak Párisban és az ottani politikai körökben, de már Paskievits herceg meghívása a varói konferenciákra azt jelezte, miszerint Miklós czár a katonai akciózt mindenesetre előtérbe kívánta tolni még akkor is, ha az idevágó és még kétes eredményű tárgyalások czélhoz nem vezetnének. Hiszen egyetlen egy ügyetlenül leplezett szándék német részről, könnyen elronthatta volna a beavatkozás valóságát.

Ausztria úgy tett eleinte, mintha csupa udvariaságból és szomszédi tekintetéből tartaná kívánatosnak a mind inkább lábra kapó fegyveres lázadás elnyomását Oroszország közbenjárásával. Arról sokáig hallgattak, hogy a jelentéktelen demonstrációból óriási erővel és elkeseredettséggel folyó háború lett, melynek céljai most már az önvédelem határait régen átléptek.

Miklós czárt mélyen sértette az európai sajtó az az állítása, hogy nem annyira Ausztria sorát, mint inkább tulajdon börtét feltéve, ragadta meg az alkalmat a forradalom elnyomására. Magyarország után lengyel forradalomra, s tán a régen készülődb általános orosz mozgalomra kerülhetne a sor, mely aztán csakugyan végzettsé válhatnék az egész világra nézve.

Ilyesmik közönséges halandóknál hideg és kiszámító megfontolásra vezet, de a korlátlan hatalommal uralkodó autokratá nem akarta a világ előtt mutatni, hogy valójában a félelem érzete is helyet foglalhat, s azért első felhevülésében határozottan visszautasította a Bécsből érkező ajánlatokat, oda mutatva, hogy beavatkozását felelemből érdetnek mondja a világ. Midőn azonban adott szavára, illetőleg ígéreterre történt hivatkozás, megszűntek a sértett hiúság tünetei, és a tárgyalások megszakitott fonala újból fölvetették.

A téli palotában lakó számtalan eseledék és udvari szolgák közül alig volt tán kettő vagy három, kiket Miklós czár személyesen ne ismert volna. Minden egyes lovászt vagy kályhafűtőt nevén tudott szólítani s még évek múlva is rámutatott az ügyetlen lakájra, ki egy udvari ebéd alkalmával a dán követ nyakába találta önteni a pezsgőt, miért aztán 50 korbácsütést kapott.

— Nos Nikofor, — így szól a czár, midőn 1849-ben, néhány hónappal a hadjárat megkez-

dése előtt, az ebédnél a szerencsétlenül járt legényt megpillantá — hogyan izlett a korbács? — Nem igen jól, — dörmögve remegő hangon a megszólított.

— No lásd, ne törődj vele, náladnál sokkal nagyobb urakat már hónapok óta vernek, sőt alkalmasint agyon is vernek, ha segítségükre nem megyünk. — Mi a véleménye erre nézve tábornok úr? — folytató a czár Cavaignac tábornokhoz fordulva.

A beavatkozás gondolata éjjel-nappal foglalkoztatta az uralkodót, ki gyakran oly emberekkel állott szöbe e tárgyról, kik ép úgy, mint Nikofor, azt sem tudták, kit és mit ért a czár a «vert urak» alatt.

Mai napig is megvan Szent-Pétervárott a szokás, hogy a palota őrségére kivonuló csapatokat jó időben a téli palota előtti tágas téren, — honnan ily alkalmakkal a közönséget eltávolítják, — téli időben pedig a földött lovardában a czár valamennyi nagyhercegre s az egész tábornoki kar kíséretében maga előtt éllepteti. A kozák vagy cserkesz testőrök rohamvágatásában egyenesen a czár felé tart, mire aztán 25 lépésnyi távolságban az egész lovassági tömeg egyszerre megáll. Jaj annak a lovassnak, legyen az tiszt vagy közember, ki lovát féken nem tudja tartani. Miklós czár soha sem maradt el a szokásos őrség-felválásról, és egy ízben háromszor ismételtette a rohamot. Kétszer hiba nélkül történt minden, de harmadszor a neki tüzesedett cserkesz paripákat már nem lehetett feltartani, és kevésbé mult, hogy a czár kíséretével együtt agyon nem gázoltattak. Miklós czár mozdulatlanul maradt óriási nagyságu telivér arabis fekete lován.

— Majd meglátom, — kiáltá dörgő hangon, — hogyan fogjátok megrohanni a magyar huszárokat. Pedig ott van az az ezred, melynek én vagyok a tulajdonosa; láttam őket Bécsben; sokkal jobban ülnek meg lovaikat, mint ti, ügytelen kuttyák!

És mintha csak a sors úgy akarta volna! Vécsmán ugyanazon muzulmán cserkesz lovasezredet ugyanazok a czár nevét viselő huszárok csufosan megverték. *Bebutor* herceg ezredes részt vett a szerencsétlen ütközetben, és megemlékezett a czár szavairól. Visszafelé már nem vezette embereit, mert az egész ezredből alig maradt valami 80 ember, s ezeket *Rüdiger* tábornok küldönc-szolgálatra használta tulajdon hadtestében a hadjárat végeig, mikor aztán összesen 17 ember került haza hírnemőnknek.

Midőn a beavatkozásra szánt csapatok nagy része Varsóban táborba szállt, a czár egész katonai kíséretével szintén oda utazott, hogy az előkészületekben tevékeny részt vehessen, más részről pedig, hogy a német megbízottak vele könnyebben érintkezhessenek. A szokatlan látvány nagy benyomást tett a különben is ideges uralkodóra, ki lassanként abba a gondolata élődött bele, hogy seregét valamely hatalmas ellenség ellen kellend vezetnie. Ezen ellenség Oroszországot fenyegeti, életére tör, hatalmát tönkre akarja tenni. Ezen meggyöződésnek nem egy ízben adott kifejezést. Sokan azt hitték, hogy nem oda megyünk, hova hívnak, hanem másfelé, egészen másfelé. Mindenki ösztönserőleg érezte, hogy itt az idő, melyben Oroszország misszióját a keleten keresztül viheti. Ennél kedvezőbb alkalom még nem volt, és — nem is lesz. Végzetes napokat éltünk Varsóban.

Minden egyes érkező ezredet úgy fogadtunk, mintha csakis az hiányzott volna a nagy terv kivételére. A lelkesedés majdnem rajongássá fajult. Egyetlen egy szóra, az egész nemzet fegyvert fogott volna a láthatatlan ellenség ellen. De nemsokára a fanatikus lelkesedés végképen elmúlt.

Kajánsemű, kicsinylő vonásokat mutató idegen tábornokok és törzstisztek végig járták a roppant kiterjedésű táborot. Ugy tetszett, mintha azt akarták volna belőlünk kinézni, vajjon mit érhetnek fegyvereink, mire lehetünk képesek. Tüzérségünk akkoriban erős fogatokon kívül nem igen sokat mutatott ódonzerű ágyuival. Ezen akadt meg tehát az idegen urak szemé. Végig tapogattak minden egyes üteget, kinyitották a lövegtartókat; csakhogy a puskaport meg nem kóstolták. A lovas ütegek nagyon nehezek, a gyalog-ütegek nagyon könnyűk voltak nézetük szerint. Jobb lenne — úgy mondák, ha tüzérséget és lovasságot minél kevesebbet, de annál több gyalogságot vittünk a lázadók ellen-

Pedig ép a magyar tüzérségen s lovasságon nem tudunk erőt venni.

Az volt a szerencse, hogy a megbízottakkal előjött néhány alantas tiszt oroszul épen semmit, francziául pedig nagyon keveset tudott, s így az ilyen alkalmakkal előforduló eszmecserék elmaradtak, mert különben valószínűleg keserves megfejtések kerültek volna felszínre. Így csak annyit vehettünk ki, hogy nem igen tetszünk, azzal nem tetszenek szégyenes egyenruhák, ódonzerű fegyvereink. A kozákságot, apró, rosszszul gondozott lovain, úgy nézték, mint valami madáríjesztőt; csunya, de ártatlan, jó lesz a lázadó faluk és városok felegetésére és kifosztására.

És ez így tartott valami két hétig a sereg nagy ámulatára, míg csak ki nem tudódott, hogy hány magyar társaság mások segítségére megyünk messze földre, emberfalók, vad rablók ellen. A ki tehetett, kerített magán ak valahol egy térképet, melyből aztán nagy nehezen kitudtuk, merre van Magyarország. Ennél többre nem igen ment tudományunk.

Volt köztünk néhány világot látott ember, kik Párisban, sőt Londonban jól kiismerték magukat, de Magyarországról egyikük sem tudott egy szót sem.

A sereg örömitas hangulata végképen megszűnt; emberfaló rablók ellen harcolni nem valami dicős dolog; legyen az ellenség bár velünk egyértékű! Ez volt a véleménye mindnyájunknak, midőn tudunkra adatott a sok készülődés célja.

Francia és angol lap akkoriban nagyon keveset járt Varsóba, hol most sem igen találhatók, de azért egy-két példány mégis oda vetődött s a veletlen úgy akarta, hogy az osztrák-magyar vizsálys nyomán kitört fegyveres lázadás leírását tartalmazó cikkek kerültek kezünkbe. Az egyik francia lap — ha jól tudom, a «*Journ. des Débats*» volt — elősorolta az osztrák hadsereg hadi rendjét, mely a magyarok ellen harczolt, s ezzel kapcsolatban bemutatta a lázadók seregét is. Fel-tűnt a számos tüzérség, mely rablónál nem szokott különben előfordulni. Voltak műszaki csapatok, utazók és hidászok, főhadiszállás, vezérfőnök tisztek, egy szóval minden tartozékai egy rendes hadseregnek. Midőn aztán a lap tudósítója felsorolta mindazon kisebb-nagyobb összecsapásokat, melyek többnyire a német csapatok vereségével és visszavonulásával végződtek, az egész dolog úgy tűnt fel előttünk, mintha valami meszeször regényt olvastunk volna. A nevezetes katonai czikk avval végződött, hogy a németek idegen segítség nélkül nem lesznek képesek a lázadók elnyomására, vagyis más szavakkal: míg az oroszok magukat közbe nem vetik, a németek célt nem érnek.

E hír villámsebességgel terjedt el az egész sereg tisztikarában, s midőn a «*Journal des Débats*» ama száma a sok kéz között nyom nélkül eltűnt, a czikk nagyon sikerült fordításban sok száz példányban előkerült. Eleinte magas körökben nem igen törődtek a dologgal, de utóbb kellemetlen kontroverziák fordultak elő magas rangu orosz tiszték s az osztrák bizottság néhány tagja között, mikor aztán legmagas parancsra a czikk olvasása és terjesztése halálbíztatás terhe alatt megtiltott. Az olvasás tehát meg lehetett megakadályozni, s így rövid idő alatt a sereg nagyobb része tisztában volt magával az ügyek állásáról.

A német urak rágalmaszának, koholmányának, s céleltat rosszlelkű hazugságnak nevezték a külföldi lapok közleményeit, s midőn többen bizalmas hangon azt a kérdést intézték hozzájuk, hogy hát tulajdonképen miért találják szükségesnek a részünkről való beavatkozást, olyanformán válaszoltak, hogy a segély tulajdonképen a czár által levén felajánlva, csakis a legnagyobb szükség esetében fog igénybe vétetni. Hallottunk ezenkívül más értelmű feleleteket is, hanem az igazságot senki sem akarta megmondani. A Varsóban tartózkodó porosz tiszték, kik valószínűleg magas utasítás folytán gyakran megfordultak a táborban, nem törődtek az osztrák részről kifejtett nézetekkel, hanem bizalmas körökben oda nyilatkoztak, hogy erőlyes és elszánt védelemre számíthatnak, annnyival is inkább, mivel a tulerő láttára a lázadók a legnagyobb elkésere-
dettséggel fognak harcolni.

IRODALMI TÁRSASKÖRÖK E SZÁZAD ELEJÉN.*

Fáy egész önérzettel hivatkozik arra, hogy visszaemlékezéseinek főgyönyörét azon rokon-szeny képezte, a melylyel Gr. Széchenyi István-tól és Kazinczy Ferencz-től kezdve a legújabb politikai, irodalmi és társadalmi notabilitásokig mindenkor dicsekedhetett.

Rendkívül érdekes, a mit ezen notabilitások összejöveteleire nézve Toldy Ferencz feljegyzett, mint olyan, a ki mint szem- és fültanu legutóljára maradt közülök, s a mely jelenség úgy a közszellem, valamint a magyar tudományos Akadémia és Kisfaludy-Társaság alapításának bővebb megértésére nézve fontosossággal bír.

A Bessenyei György által Bécsben alapított magyar társaságot itthon 1787 óta a kassai magyar társaság ellenllyozta; illetőleg a közszellem ébren tartotta. Az élen Bacszányi János állt, egy zala-megyei ifju, ki báró Orozy Lőrincznek István nevezeti jogász fiát tanította s Kazinczy Ferenczcel Kassán a «Magyar Muzzeum»-ot indította meg, azonban mind a kettőt, mint a Martinovics-fele összeesküvés részesait, elítélték, Bacszányit «önvédelmében elárult veszelyes elveiért» egy évi várfogságra, Kazinczyt ellenben két álló esztendőre.

Az első magyar salon Pesten a gróf *Beleznai* Miklós tábornok özvegyének, b. Podmaniczky Annának házában nyílt meg; Kármánnak, a «Fanni hagyományai» költőjének indítványára engedte át termet a gróf, a kivel Kármán benső barátságban állott.

Szűkkörű s rövid életű volt mind a «kassai magyar társaság», mind a gróf *Beleznai* otthonja; de a szellem, a mely bennök lábra kapott, hosszú életű; a mennyiben az itt kifejtett hazafiság élénk érzetet átplántáltak iróink és művészeink a XIX. század eszméi közé, a melynek, Istennek jóvoltából, immár az utolsóelőtti tizedjéttől is bucsuzni készülünk.

A magyar irodalmi világ éltető lelke a Fáy ifjkorában gr. *Teleki* László kir. táblai bíró háza volt, majd a *Kulcsár* István, *Vitkovics* Mihály és *Bartfay* László házai, majd végre a *Fáy* családi tüzehelye.

Gr. *Teleki*knél a Marczibányi-küldöttség tagjai voltak a rendes vendégek s a «Tudományos Gyűjtemény» budapesti dolgozóháza, a kicről Toldy egész elragadtatással emlegeti, hogy míg a gróffal izgatott vitákat folytattak a régi történetek s az akkor felmerült két rendbeli protestáns vallásfelekezet egyesítésének célirányossága fölött, az alatt «a fullánk nélkül is elmes Fáy a jovialis Szemere Pállal» abban keresték boldogságukat, hogy a ház asszonya melegítő és nemesítő szellemet nyénhén egyenlítő ki a nézet-eltéréseket. Ez volt az a feleség hölgy, a kinek elhunytát épen úgy meggyászolta a magyar tudományos Akadémia, mint a Carolina Augusztina császárnéját, a ki levelezett vele s a kit a nádorné barátságára méltottat.

Kulcsárnál az 1821-ben elhalálozott gróf *Teleki* háza törzsvendégei adtak egymásnak találkát; itt dolgozták ki a «Tudományos Gyűjtemény» tervét, s itt indítványozta Kisfaludy Károly a maga «Auroráját», habár a költséget iránt való élenkebb érdeket az ember itt hiába kereste, annak tanyája 1808 óta, de 1812-től kezdve rendszeren, a *Vitkovics* Mihály kereszt-utcai (ma zoldfa-utcai) háza volt, a belvárosban, a hol a néhai Révai Miklós tanítványai gyűltek össze. Itt volt a Kazinczy pesti triasza, melyet a mester maga nevezett annak s a hol a házi gazdán és Horvát Istvánon kívül az apai háztól annyit önbizalommal Pestre került Szemere Pál volt a «fűherben» a harmadik — mondaná a maga irmodorában Fáykn.

Ez a kör — Gyulai szerint — három eszmének volt képviselője: véde és terjesztette Révai nyelvészeti rendszerét, Kazinczy nyelvújítását és a szintén Kazinczy által megindított költői iskólát. Horvát ehhez még egy nagy érzést csatolt, a nemzeti önérzetet, mely őstörténelmünk nemzetiség felfogására vezette, lassanként egész a rajongásig.

1812 óta ez a család volt a pesti és ide fel-ránduló magyar írók központja, miután azon évben vette el «Theodoráját» *Vitkovics*. A szelletes társaság nem egyszer vitázott széptani és nyelvészeti kérdések fölött, a komolyságra olykor tréfa és élöz követtezett s a piros egri bor mellett a házigazda: az «egri szerb lelkes fia, nem

* Findura Imre «Fáy András élete és művei» című művéből.

egyszer dalokat zengett, így többi közt a «Ne menj rózsán a tarlóra...» «Most jövk Aradról...» az ő nótái, a mikhez a szerb guszluzian kedves hangokat csalt ki, s szépen tudván énekelni, rá-rénditett egyet hol a magyar, hol a szerbusz dalokból, a hogy azokat ő maga az «Aurorában» elkeresztelte.

Fáy nem egyszer kedélyesen emelte a fesztelenül mulató társaságot úgynevezett dévaj költeményeinek elszavalása által, a mik között mi az «Asszonygyűlölő» ismerjük, Tóth Lőrincz különösen «A nyulak instantiája» címűt.

Bartfay Lászlónak, a gróf *Károlyi* György bizalmas emberének házát 1826-ban rendezték irodalmi központtá. *Bartfay* korán elhalt, fiatal özvegye, *Mauks* Josephin, számos szemlen-megyei családál állott rokonságban, így, mint önkényt következik, Fáy András is ismeretségekben állt velök.

A salonélet természetes kifejlődését különösen azon körülmény gátolta, hogy magyarul se a főrendi nők nem tudtak, se a pesti, budai polgárság, s a megyei táblabírák és írók köréin kívül a társalgás németre fordult s a bécsi meg pesti mágnskörökben azt képzelte az ember, hogy flakkeresek közé keveredett. Nemesebb hangot *Széchenyi* akart adni a társalgásnak, mi végből ebédeket és estélyeket rendezett, a hol az ország minden rendű kiünőségei találkoztak.

Pest-vármegye közgyűléseit rendszeren a négy országos vásár alkalmával tartotta, midőn aztán a fellendült nemzeti önérzet következtében a kapacitálás élenkebb s a reformeszmék követelese hangosabb méréket öltött — a mint a reform — például 1831-ben a kholera-járvány alkalmával is — a bécsi kormány részéről folyton halasztást szenvedett: a ter a zold asztal mellől a társalgási egyletek és kaszinók zselyeszeikre került, a melyek első indítványozója *Széchenyi* István volt ugyan, hanem — a mint Fáy önélet-írásából látjuk — joggal követelhet ő magának részt úgy a budapesti «Nemzeti Casino», valamint a «Kör» alapításának érdeméből.

Gróf *Széchenyi* az 1825-iki országgyűlésen 60,000 forint ajánlott fel a magyar tudós társaságra, s ez lassanként tetet volt öltendő, majdnem egyszerre nyílt meg a *Vitkovics*-körből kiinduló «Kisfaludy-Társaság»-gal, melynek teyékenységét azonban Kólcsey alig érte meg, a lánglelkű Kazinczy pedig épen nem.

EURÓPAI BIRTOKOK AFRIKÁBAN.

Egy tekintet a világ térképére meggyőző arról, hogy a földgömb lakható részének több mint felét európai államok és azok birtokai foglalják el. Az ezeken a területeken élő népesség pedig 56 százalékat teszi ki a föld összes lakosságának. De míg a többi világrész s maga Asia is félig, az európai civilizáció előtt tárva áll, addig Afrikában az európai gyarmatosítás eddig legkevesebb előmenetelt tudott tenni, dacára annak, hogy legközelebb fekszik Európához, s hogy partjain a görögök és rómaiak virágzó gyarmatokat alapítottak, melyeknek nyomai a Nilus vidékein s az atlanti tenger partvidékén még fennmaradtak.

Európa afrikai birtoka ma a Kongo medencéje kivételével, melyből csak most kezd európai telep alakulni, tényleg nem több az egész terület 9 százalékánál s a népesség 6 százalékánál. Egész Afrika politikailag négy nagy területre osztható. Első a mohamedán Afrika, beleértve Marokkot, Egyiptomot, s a török birtokokat, a zanzibari szultánságot és a Saharát, másodikk a két bensülött keresztény állam, keleten Abyssinia s nyugaton Libéria négy köztársaság, harmadikk a meg pogány törzsek által lakott nagy terület, s negyedik végül az európai gyarmatok. Legnagyobb és legnépesebb ezek közt a még felkutatlan s pogány bensülötték által lakott rész, s utána a mohamedán terület, míg az európai birtokok között Franciaország az, a mely első helyen áll, úgy területi nagyság, mint népesség dolgában, utána Anglia s harmadsorban Portugália következik, s a legkisebb hódításokkal Német-, Spanyol- és Olaszország fejezik be a sort.

Németország csak 1884-ben tüzte ki zászlóját Kamerunban, s ma már 60,000 négyzet-mérföld területen 50,000 német lakik. Olaszország még csak most akarja megvetni lábát Abyssiniában s Tripolisban, ellenben Franciaország már Tunis elfoglalására gondol, a mely lépése most

Olaszország, részéről úgy látszik, megtorló rendszabályokat von maga után s ez a versengés azon a ponton áll, hogy a két szembenálló hatalom flottái között kerüljön eldöntésre.

Franciaország magatartása Afrikában elég alkalmas arra, hogy a többi európai érdekek eziról zavarja, mert újabb időben mind jobban igyekszik hatalmi körét Afrikában is kiterjeszteni. Szenegambia, mely Faidherbe tábornok erélyes és bölcs kormányzása alatt kezdett virágzásra jutni, ma azon a ponton áll, hogy egy francia Nyugat-Indiává legyen. Katonai expedíciók indultak utóbbi időben a Felső-Nigerhez, hol Bamahaban már francia erősség van, vasút áll készülébe a felső Senegáltól s daczára a bennszülött törzsek ellenséges érzületének, Franciaország birtokai mind jobban konszolidálódnak. Hasonló nagyratörő tervei vannak Franciaországnak az Ogove és a Kongóval szemben, hol fennhatóságát a Kongo balpartján Brazzaville felé akarja kiterjeszteni, és Madagaskarral szemben, hol a hovák reményteljes keresztény államát romlással fenyegeti. Mindezt főképp Angliának és Portugáliának ro-

prémfi Napoleon-kalapos udvari kocsis és lakáj láttára megállottak s meglepetve mondták: «Ni a kis királykisasszony a dadájával!»

Mert úgy volt, hogy a budai várban született *Mária Valéria* kis főhercegnőt gyakran kikocsikáztatták a friss levegőre s ilyenkor mindig mellé adták a dadját, hogy közel legyen neki az ebédje. *Juhász* asszonyom, a kiválasztott dada, oly büszkén ült abban a batárban, oly szeretettel nézte azt a kis teremést — senki se volt nála boldogabb. Piros kendővel volt bekötve a feje, fekete selyemmel a dereka, villogó bogár szemű, szép piros orcája messzire hirdeté, hogy őt találták a legépebb, legégszerűsebb parasztmenyecskének sok száz és száz között, méltónak arra, hogy tejjével táplálja a királyi gyermeket.

Hanem azért a magánának sem volt oka a panasza, hogy netalán tán rövidséget szenved. El volt az is látva jól. Szépen fejlődött, nekedett a királyleány és parasztleány is, a mikor a dadját az előbbtől elválasztották s a parasztleány visszakapta edesanyját. A királyi mama kegyeivel elhalmozva eresztték vissza családjához Aszódra s attól kezdve a két tejtestvér

Az egykori dajka nem oly piros-pozsgás, kacsikás menyecske már, mint akkoriban volt, tisztes, szelid képtű asszony, a ki imádságos könyvét is levette, hogy jelezze jámbor, istenfélő voltát. A három fénykép másolatát, melyek népviseleti szempontból is érdekesek, az alkalommal mi is bemutatjuk olvasóinknak.

EGYVELEG.

* **Macska és kigyó.** A radosai erdőben nemrég számosan gyönyörködtek egy véres harcban macska és kigyó között. A macska volt a támadó és sokszor ugrott a kigyó felé, mely sziszegve emelkedett fel s merően nézett ellenségére, míg végre a kigyónak nyakát ketté haraphatta. A harc soká tartott s oly izgatottak voltak, hogy a közvetlen mellettük álló embereket észre sem vették.

* **A gyümölcsök és fűszerek konzerválása.** Kaliforniában a jelen évtizedben háromszorosa emelkedett. 1887-ben már közel egy millió láddal küldték külföldre.

* **Az orosz théat rendkívüli mértékben hamisítják.** Moszkvában egy rendőri vizsgálat alkalmával 44 thea-kereskedő közül négyenél a thea még füvek

JUHÁSZNÉ, MÁRIA VALÉRIA KIRÁLYKISSASSZONY DAJKÁJA.

A KIRÁLY-KISSASSZONY TEJTESTVÉRE ÉS ENNEK VŐLEGÉNYE.

Koller Károly tanár fényképe után.

vására, mely utóbbinak pedig igényei a Kongó alsó folyására nem csupán azon alapulnak, hogy e folyót ő fedezte fel száz évvel ezelőtt, de alapulnak a bennszülött főnököktől kapott területi engedményeken s Franciaország és Angliával kötött szerződéseken is.

Mindezekből látszik, hogy a helyzet a gyarmati politikában mindjobban bonyolódik, s nem lehetetlen, hogy hamarabb megkapjuk a tengeri háborút, mint a szárazföldit, ha az ez irányban történő újabb lázas készülődéseknek hitelt adhatunk.

A KIRÁLY-KISSASSZONY TEJTESTVÉRE.

Hogy eljár az idő! Mintha csak néhány hét választana el bennünket attól az időtől, oly élénken él emlékeztünkben az a mosolygó kedves kis baba, a ki fehér, dudoros capuchonnal a fejcsékéjén kikandikált az udvari hintó üvegablakán, mikor ez a sugáruton végig robogott. Hogy érdekelték az épülő paloták, mily kedvesen nézett az arra menőkre, a kik a nagy bundás, «agyú-cizmás», széles ezüst-

külön növekedett s eladó leánynya serdült föl mind a kettő.

Kettejük közül azonban a Juhász-leánynak kötik be először a fejét, mert a főherceg-kisasszony tejtestvére immár menyasszony. Egy aszódi legény, jómódu gazdának a fia viszi ez őszszel az oltár elé. Természetes, hogy az örvendetes családi eseményt illő tisztelettel adták tudtára a királyasszonynak s Mária Valéria főhercegnisasszonynak is, a kiknek nevében a felséges asszony magyar társalkodónője, Ferenczy Ida kisasszony válaszolt, azt is megírva nekik, hogy ránduljanak föl a fővárosba, keressék föl Koller Károly tanár fényképeszeti műtermét s vessék le magokat egy a fiatal pár, mint az örömanya s küldjék föl arcképüket a királyasszonynak. Ugy is cselekedtek, elvívén magokkal a Kollernek szóló levelet is, melyből ez meglepetéssel értesült, hogy a vőlegényt, a menyasszonyt és ennek anyját az udvar számlájára kell venni.

A képek immár elkészültek s mikor az udvar Gödöllőre költözik, akkor fogják elvinni őket személyesen. A menyasszony jól megtermett, kerek arcú leányzó, a vőlegény nyalka fiú.

kel volt vegyítve s ötnél oly théat találtak, melyet már előbb használtak. Volt oly hely is, hol a rendőrség egy csomó személtádat talált, melynek tartalma egyenesen a thea keverésére volt szánva.

* **Bankjegydarabok összeszedése.** Az Egyesült-államok pénzügyminiszteriuma egyes ügyes nőket alkalmaz csupán a célra, hogy az elrongyolva vagy megéve beküldött bankjegydarabokat összerakják. Ezek a nők néha bántalmos munkát végeznek. Egy Missouriban, Sadalia mellett lakó kereskedő nem rég papir rongyokat küldött be, melyek állítólag 1200 dollárt érő bankjegyek maradványai, még pedig oly bankjegyekéi, melyeket az egerek összeraktak. A nők páratlan türelme s ügyessége folytán sikerült a kárt annyira megállapítani, hogy a kereskedőnek 1100 dollárt fizettek. Más esetben 10,000 dollár egészen alakatlan szentömeggé vált, s itt is sikerült csaknem az összes bankjegyek létezését konstatálni.

* **Színházi kiállítás rendezése jövő évben.** Londonban az agy színészek menedékháza s a színészarvák épülete javára. A kiállításban Európa és Amerika nevezetesebb színházépületeinek mintái lesznek együtt, továbbá színházi jelmezek, híres színészek arcképei, kéziratai, a színház berendezésére vonatkozó iparcikkal gyűjteményei. Lesznek egyes képek is Shakespeare nevezetesebb jeleneteiből s a szabadban idyll csoportozatok kiállításai.

AZ ELSŐ MAGYAR SZINIGAZGATÓ EMLÉKE.

E hó 8-ikán a kegyelet díszes emlékkövel jelölték meg Kelemen Lászlónak, az első magyar szinigazgatónak már-már elfeledett sírját a csanád-palotai temetőben, s külön emlékkövet állítottak Palota egyik terén is. Képviselet volt ott Arad és Makó városok értelmisége, a főváros írói és műve zi világa, a vidéki színészet. Az ünnepély három részből állt, s három helyen folyt le: Aradon, Csanád-Palotán és Makón.

A fővárosból utazott írók és művészek e hó 7-ikén érkeztek Aradra, hol a színházban diszoldadás volt, mely minden tekintetben jól sikerült. P. Márkus Emilia, Pálmai Ilka és Szilágyi Arabella szereplése élénk tetszésben részesültek s mindhármán megjelensékkor szép bokorétákat kaptak. Az országos színi nyugdíj-egyletnek ez előadásból 800 ft tiszta jövedelem maradt. Másnap reggel Aradról külön vonattal Csanád-Palotára rándultak a vendégek, kikhez nagy közönség csatlakozott. Ott voltak Aradról: Boros Béni orsz. képviselő, Vásárhelyi Béla vasuti igazgató, dr. Takácsy Géza megyei főjegyző, több szerkesztő, az aradi Kőlesey egylet küldöttei; továbbá a temesvári színügy-gyámoltó egylet képviselőiben Jakabfy törvény-zéki bíró, Lázár Ernő volt orsz. képviselő, dr. Bayer, a Kisfaludy-társulat képviselője, Feleki Miklós, Bényei István, dr. Vályi a budapesti színi egyesület képviselőiben; Náday Ferencz a nemzeti színház, E. Kovács Gyula a kolozsvári színház részéről, az aradi színtársulat számos tagja. Utközben Csanád megye határán, a battonyai vasutállomásnál Török Imre, Csanád megye főjegyzője a megye nevében meleg szavakkal üdvözölte az ez alkalomra lerándult művésznőket és művészeket, mire Feleki Miklós mondott köszönetet. Itt Lonovics József, Csanád megye főispánja várta a társaságot, ahhoz csatlakozva. 10 órakor Cs-Palotára beérkezve a feldisznított állomásnál nagy közönség zenezővel fogadta az érkezőket. A csanád megyei rendezőbizottság élén a fényes multalt bíró művésznő, Lonovicsné Hollósi Kornélia, az ünnepély védasszonya, dr. Meskó Sándor alispán bizottsági elnök, Dobrányi Ádám főszolgabíró, Kristoffy József főjegyző, Justh Gyula képviselő s több megyei bizottsági tag csatlakoztak az ünnepély közönségéhez. 50 szobánál több fogat, 24 fehérbe öltözött leányka várt itt az érkezőkre, kik mozsár-dörgések közt vonultak a temetőbe, hol a Kelemen László sírhantjára a rokonok részéről vörös márványból állított gyönyörű sírkereket Bényei István a magyar színészegylet nevében megkoszorúta. 10 órakor a templomban ünnepélyes szent mise volt, mely után a templom előtti téren felállított, a magyar színesegylet által világosszürke tirioli csiszolt márványból készített piramis-alakú emlékkő ünnepélyes leplezése történt, melyen a következő felirat olvasható: «Kelemen Lászlónak, az első magyar szinigazgatónak (1760—1814) emlékeztetőre a magy. színészegylet 1888. szeptember 8-án.» A Kőlesey-himnusz eléneklése után a szobor előtt E. Kovács Gyula tartott határos emlékbeszédet, mire Bényey István részéről a szobor ünnepélyesen átadott Cs-Palota községenek. 11 órakor indult a vonat Makóra. Utközben Apátfalva földiszított állomásánl Sümegi Lajos üdvözölte Lonovics-Hollósi Kornéliát s a résztvevő művésztársaságot, mely innen Makóra érkezett, hol Lonovics főispán ebédje gyűjté össze a társaságot, melyre a város előkelősége is hivatalos volt. Este színházi előadás következett, aztán a város társas vacsorája és táncvigalom.

Az ünnepély védasszonyát, Lonovicsné-Hollósi Kornéliát az egész ünnepélyesség alatt megtisztelő figyelemben részesítette mindenki. A kitünő művésznőt a fiatal színésznők vették körül, s ő tapasztalhatta, hogy a művészetek iránti tisztelet mennyire összeolvadt a személye iránti nagyra-becsüléssel.

NEMZETI LOBOGÓK.

Az újabb időben nagy virágzást ért heraldikai tudományoknak egyik nélkülözhetlen segéd-eszköze a lobogók és országzsinék ismerete is. A fogalomzavar, mely ezen a téren ma még uralkodik, nem csak monarchiánk bonyolított összetételében szolgált okot mindegyre helyre-

igazításokra, de másutt sem biztosít mindig a tévedések ellen. Heraldikai szempontból nem is oly egyszerű dolog korrektilt fejezni ki egy ország vagy uralkodó család történeti színeit, annyiav inkább, mert a kettő nem ritkán egészen különböz. Nálunk például több helyt a fehér-sárgát katolikus egyházi színek tartják s mint ilyen, ünnepségeken szelvében használják, holott ez épen nem az egyházállam, hanem csak a pápa, mint világi uralkodó színe. Nem lesz tanulság nélküli tehát sorra venni és jellemezni a ma használatos lobogó-színeket, mint heraldikai jelvényeket.

Anglia hadizászlója fehér, négy mezőre osztva egy vörös Szent György-keresztrel, melyek közül a felső belső az úgynevezett Union-Jack-ot mutatja, azaz Szent-György vörös keresztjét kében (Anglia), Szent-András (Skócia) diagonális vörös keresztjét s alatta Szt. Patrick (Irland) fehér keresztjét. Az Union-Jack tehát a három egyesült királyság jelvénye, s előfordul az egészen vörös kereskedelmi lobogó szögletmezőjében is. Angliából származott át az a szokás Amerikába, Sved-Norvégiába és Németországba is,

LONOVICSNÉ-HOLLÓSI KORNÉLIA, A KELEMEN-ÜNNEPELY VÉDASSZONYA.

Koller Károly tanár fényképe után.

hogy a szövetségi viszonyt ily módon juttassák kifejezésre. Mindez országok lobogóin — Németországnak azonban csak hadi lobogóján — van egy külön szögletmező, mely a federalis viszonyt tünteti fel. De még más közönséget is mutat Svédország, Norvégia, Dánia és Németország zászlója az angol lobogóval. Mindannyin egy kereszt fut végig, és pedig az angolon vörös a fehéren, Dánián fehér a vörösen, Németországnak fekete a fehéren, Svédországnak sárga a kéken s Norvégián ké a vörösen. Ilyen keresztet látunk még Montenegro lobogóján (vörös a fehéren) s Dominogón (fehér kereszt, kék-vörös kocszák alapon). Svájc fehér keresztje vörösen, szintén ehhez a rokonsághoz számítató.

Mikor Amerika függetlenségi harcát az anyorság ellen megkezdte, akkori tartományainak száma szerint tizenháromszorosan vörös fehérral sávozott zászlót választott. Az Union-Jack megmaradt benne s csak mikor az anyorságtól végkép külön vált, léptek a kék szögletmezőben a keresztet helyére fehér csillagok s pedig annyi, a hány államot a szövetségi fogal magában, jelenleg 39. Ez magyarázata az amerikai lobogó star-jainak és stripe-jainak.

Amerika lobogóját főképp a déli államok vették

mintaképül. Chile zászlója p. o. nem egyéb az amerikai egyszerűsítésénél, csak egyszerű sávozott fehér-piros, két szögletmezőjében csak egy csillag van, Salvalor állam csupán a színeket fordította meg, a szögletmező vörös, benne a kilencz tartomány kilencz csillagával, s kilencz kék-fehér sávval. Uruguay szögletmezője fehér, arany nappal, a mely a szabadság jelképe s tizenhárom sávval Argentína államnak, a melyhez korábban tartozott, kék fehér színeiben. Liberia, Havai s Oranje is erre a mintára készítették lobogóikat; Oranjenál például a szögletmező vörös-fehér-kék: a hollandi anyaállam színei, a két csik pedig fehér-narancsszínű (Orange).

Európában csak Görögország követte az amerikai típust, melynek zászlója kilenczszáz kék-fehéren sávozott (első bajor eredetű királyának színe.) Kék szögletmezőjében fehér kereszt áll, a török felhődeltsége.

Külön csoportot képeznek a trikolor zászlók, melyek között legrégibb a németalföldi (vörös-fehér-kék) és a magyar (vörös-fehér-zöld.) A francia trikolor tulajdonképen az ó-franciaia fehérnek Páris városa színeivel, a kék-vörössel való kapcsolata, s mindjárt a nagy forradalom után merült fel. Míg azonban az előbb említett két zászló színei viszonytalan állnak a rúdra, a francia háromszín jellege az, hogy függőlegesen, azaz párhuzamosan vonul a ruddal. Ez a típus a római népek típusának is nevezhető; legalább úgy találjuk, hogy szintén a színek merőleges irányja jellemzi a többi római népek trikolorjait, a belgát (fekete-sárga-vörös, Brabant színei), az olaszt (zöld-fehér-vörös), s a románt (kék-sárga-vörös). Ide tartozik Mexiko lobogója is (zöld-fehér-vörös), s a dél-amerikai államok közt Guatamálát (kék-fehér-kék), Ecuadorót (fehér-kék-fehér) s Perut (vörös-fehér-vörös). Merőleges irányban osztják a zászlót a következő kettős színek is: Portugál (kék-fehér, közepén a cizmer) és Andorra (sárga-vörös.)

Gyakoribb a színek vízszintes fekvése, a minőt a magyar és németalföldi trikoloroknál láttunk. Hasonlók ezekhez Paragway államé (vörös-fehér-kék), közepén cizmerrel, Venezueláé (sárga-kék-vörös), Bolíviáé (sárga-piros-zöld). Oroszország hadizászlója ugyan egy kék ferde Andráskeresztet mutat fehéren, de kereskedelmi zászlója szintén trikolor: fehér-kék-vörös. Szerbiáé vörös-kék-fehér, Bulgáriáé pedig fehér-zöld-vörös. Az is csak az elősorolt három szláv lobogónál fordul elő, hogy a fehér szín szélről essék, nemzeti zászlónk tudvalegyleg korrektebb színhatással középre helyezi.

Vannak trikolorok, melyek színeik különös elhelyezéssel tűnnek ki. Kolumbia lobogójának például felső fele sárga, az alsó vízszintesen kék és vörös félre van osztva. Costarica lobogójának alsó és felső harmada kék-fehér, a középső vörös. Nicaraguáé kék-fehér-vörös-fehér-kék. Luxemburg négy sávban viseli a németalföldi színeket: vörös-fehér-kék-fehér.

Sohol sem uralkodnak azonban oly zavaros fogalmak az állami színek felett, mint nálunk Ausztria-Magyarországon. S ez nem csoda, mert abban az államkomplexuszban, melyet a dualismus megteremtett, az államszeme nehezen találja meg egyéges kifejezését. A fekete-sárga lobogó iránt főképp azon okból vannak a Lajtán innen aggályok, mert nem ismerjük el, hogy azok a dynastia színei lennének s ezért nem az uralkodóház legújabb jelvényeit, hanem Ausztria államjogi túlsúlyát látjuk benne illetéketlenül kifejezve. Tény, hogy az uralkodó ház színei nem a fekete-sárga, hanem a vörös-fehér-vörös s ilyen színű a monarchia hadi lobogója is, a fehéren a házi cizmerrel. Ellenben a kereskedelmi zászlónál már a magyar színek is helyet találnak, a vörös-fehér-zöld, a fehéren Magyarországi cizmerével.

De a fekete-sárga tulajdonképen még Ausztriának sem eredeti színe, hanem egy historiai tévedés. A fekete-sárga, vagy inkább fekete-arany német birodalmi szín, s ily színek voltak pél-

D^r. HALÁSZ GÉZA.

piros zászló sárga nappal, ezé fehér zászló piros nappal. A mellett a kínai hadilobogó sárga-kék csikk-czakkos mezőn két sárkányt mutat, s az egyetlen a világon, mely háromszögletes. *Siam* a szent fehér elefántot mutatja pirosban, *Madagaskár* sziget zászlója pedig egyszerű fehér, rajta arany betűkkel királynéja neve: *Ranavelo*. Legújabb lobogó a *Kongo* államé, kék, arany csillaggal, legegyszerűbb pedig *Monaco* hercegsége, melynek színei korántsem — *rouge et noir*, hanem tiszta fehér, rajta a címerrel. B.

D^r. HALÁSZ GÉZA.

1816—1888.

Közéletünknek egy buzgó, tevékeny férfiát veszítettük el múlt hó 22-én, ki egész késő öreg koráig megőrizte ifjú kedélyét, élénk érdeklődését a hazai közügyek iránt. Egyaránt rokonszenves munkása volt úgy a fővárosi, mint a vármegyei életnek s oly életerőt és szívósságot tanúsított működésében, hogy abból itélve még sok élet lehetett volna igéni életének.

Mint a Pestmegyében nagy tekintélyű s szélesen elterjedt dabasi Halász-családnak tagja s már évek óta Nesztora, Pestmegye legelőkelőbb családaival állt közel rokoni összeköttetésben s úgy a megyében, mint a fővárosban, úgy az orvostudományi, mint a politikai téren ott lehetett látni minden hazafias mozgalomban, melyeknek nem egy ízben ő maga volt a megindítója.

1816-ban november 26-án Alsó-Dabason született s gimnáziumi tanulmányait Kun-Szent-Miklóson kezdé és Kecskevári fejezte be. Ama ritka, legalább akkor még igen ritka ifjak sorába tartozott, a kik az öröklött birtokot és nemesi diplomát nem tartották elegendő jogzsinnek arra, hogy a társadalomban tisztességes állást foglaljanak el, hanem saját erejükkel kívánták azt magoknak kivívni. Az orvosi pályát választotta s Pesten és Bécsben végezte egyetemi tanulmányait, melyeknek befejeztével Pestre jött, melynek sok ideig volt kerületi főorvosa, mely állásában rendkívüli buzgalmat fejtett ki, különösen az 1872—73-iki kholerajárvány idején, melynek elfojtása körül nagy érdemeket szerzett. Ugyanekkor tüzetes leírást állított össze és részletes adatokat gyűjtött a járványról, pontos statisztikai táblázatokkal, s e becses munkáját a magyar orvosok és természettudósok 1878-iki közgyűlésére készítült s „Budapest és környéke” című kollektív művében tette közzé.

Tudományos működésének méltatásául a magyar tud. akadémia még a hatvanas évek elején levelező tagjává választotta.

Politikai szerepet az 1811—84-iki országgyűlésen játszott, mely időben a pestmegyei nézkeverület választotta képviselőjévé. Mint képviselő a függetlenségi és 48-as párt tagjai közé tartozott.

Midőn Pest, Buda és Ó-Buda 1873-ban egy várossá egyesítették, Dr. Halász Géza lemondott állásáról s orvosi praxisával is felhagyva, nyugalmába vonult. Tevékenysége azonban ez után sem szűntet, sőt még nagyobb buzgalommal fordult a közélet kérdései felé. Mint fővárosi bizottsági tag a legbuzgóbbakkal volt egyike, s nagy oknak kellett főnforogni, hogy egy-egy közgyűlést elmulasztson. A közgyűléseken minden fontosabb kérdéshez hozzászólt s szava sok esetben irányadó vala. Hasonló buzgalmat fejtett ki a vármegyei gyűléseim is, hol jelentékeny pártja volt, s mely örökös tisztelettel főorvosának választotta. Főorvosa volt azon fölül az első magyar általános biztosító társulatnak is.

Halála váratlanul jött. Augusztus 22-ikén este még künn volt a városigethen s egészen jól érezte magát. Éjjel felé azonban erős lázroham lepte meg, mely tevékeny életének néhány negyedóra alatt véget vetett. Szívszélhűdésben hunyt el, nagyszámú rokonságának, barátainak és tisztelőinek őszinte bánatára.

SIMÉN DOMOKOS.

1836—1878.

Tíz éve annak, hogy a magyar unitáriusok elveszték egyik legjelesebb egyházi írójukat: Simén Domokost. E napot kegyelelesen üli meg az

SIMÉN DOMOKOS.

unitárius közönség, s az elhunynak közadakozás utján létre jött sírkövét szept. 9-én leplezték le Erdélyben, Kis-Kadácsban. Ez alkalomból mutatjuk be itt az unitárius egyház e kitűnőségének arcképét.

Simén Domokos 1836-ban született Tartsafalván. Atya odaváló lelkes volt. A székely-kereszturi köznevelésben, majd a kolozsvári unitárius főtanodában tanult, a felsőbb osztályok végzetével a theologiai tanfolyamra ment. Tanári látva a theologiai tanulmányok iránt való hajlamát, kieszakölték az unitárius egyház képviselő főtanácsban, hogy tanulmányai szélesítéséig küldjék Londonba a „Manchester New College” nevű theologiai tanintézetbe. Akkori időben az angol és erdélyi unitáriusok között nem sok kapocs volt még. A közelebbi érintkezés az angol s magyar unitáriusok között 1860-ban kezdődött, a mely évben Paget, angol születésű, de Erdélyben települt nagy-birtokos kivívta földieinél, hogy az említett első rendű angol theologiai tanintézetben, Londonban stendiumot alapítottak egy magyar unitárius ifjú számára. Az erdélyiek közül Simén volt az első, ki az angolok által nyújtott ösztöndíjat élvezte. 1860 őszén ment Londonba, s két évet töltött az említett intézetben. Innét átrándult fél évre a heidelbergi egyetemre. Kolozsvárra visszajövet nem alkalmazhatták theologiai tisztsékre, mert a székely-kereszturi iskola igazgatója elhalván, Simén kellett helyére tenni, nem lévén hirtelenben más alkalmas egyén. Kötelességét Kereszturon is teljesítette. Sőt hogy utóbb több ezer kötetes rugó könyvtárt tudott alapítani, ez leginkább arra vezethető vissza, hogy a székely földön volt. Az iskolai szünidők alatt a székely földet szelvényben keresztüljárta s minden valamire való könyvet összevásárolt, köztök sok ritka becses bírói is.

1866-ban a kolozsvári unitárius főintézet theologiai tanszékére hívatott meg, a mit a legnagyobb készséggel fogadott el, tanítva a filozófiát, az exegétika teológiát és a héber nyelvet. Egyházi irodalmi munkássága is itt kezdődött. Egyházi lapokban megjelent dolgozatai kívül önálló műveket is adott ki, így többek közt: „Mi az unitarizmus: positivum-e vagy negativum?” „Összhang a vallás és tudomány között”, „Bibliai Tanulmányok”, „A Szentháromság története”, „Az evangélium csodák”, „Servet élete”, ezen kívül az unitárius népiszkolák számára írt egy kated: „A biblia bevezető és a biblia magyarázata”, két kötet. Kiadásra várna a következő kéziratban maradt bevégzett művei: „Unitárius eszmék története”, „Dogma”, „Dogma-történet”, „Ó és új-testamentumi exegésis”. Ezen kéziratban lévő művei kiadását az egyházi főtanács terve vette.

1870-ben kiadta az 1569-ben tartott nagyváradi disputációt, szakzerű felvilágosításokkal egy vaskos kötetben. Dávid Ferencz első unitárius püspök életrajzát kéziratban hátra hagyta. A világhírű Channing angol egyházi író művei magyar fordításának egy része neki köszönhető. Ezenkívül a lengyel protestánsok irodalmi termékeiről bő kivonatot hagyott hátra kéziratban. Az Európászerte élt és élő protestáns írók működéséről nagy terjedelmű gyűjteményt hagyott

hátra, s egy angol-magyar szótár készítésére az anyagot részben összeállította. Mindezeket azonban korán bekövetkezett halála miatt nem készíthette el. De ennyi is elég arra, hogy láthassuk, mit vesztett a magyar protestáns egyházi irodalom e férfiú korai halálával. Alig 42 éves korában halt el.

Neve a külföldi egyházi írók előtt sem volt ismeretlen. Dolgozatai egy részét angóra is fordították, s midőn elhalt, az angol egyházi lapok is melegen emlékeztek meg róla.

Minden nagyobb protestáns egyházi mozgalomban részt vett, a hazaiakon kívül a külföldiekben is. Így 1873-ban a lipcei protestáns gyűlésen tartott felolvasást.

Érdemeiért az erdélyi unitárius egyház 1877. évben főjegyzővé választotta.

A szakadatlan munkásság és egymásra következő csapások azonban hamar megrendíték egészségét. Nejét, kivél 1877-ben kelt egybe, korán, házasságuk után egy hó múlva, s a következő évben atyját veszté el. 1878. szeptember elején már maga is betegesen ment a korondi fürdőre, a honnan anyja haldokolva vitte már haza Kis-Kadácsra, hol 1878. szeptember 9-én édesanyjának karjai közt meghalt.

Sírjához, Kis-Kadácsra zárandokoltak most hívei, hogy síremlékére letegyék az elismerés koszorúját.

A TENGER NÉPESSÉGE.

Sok ideig vitás kérdés volt a tudósok között, vajjon a tengernek csak felső részében élnek-e állatok, vagy egész a fenekéig mindenütt? Az előbbi nézetet Agassiz, az utóbbit különösen Haeckel képviselte, de a vita eldöntetlen maradt, mivel nem lehetett bizonyosan megadni, hogy a tenger melyének kikutatásakor felszínre hozott állatok csakugyan a mélyből eredtek-e? Ujabban Petersen, a nápolyi zoológiai intézet mérnöke, oly hálót készített, mely csak meghatározott mélységben nyílik ki s azután csaknem légmentesen zárva marad, míg felhúzzák. Ezzel a hálóval különösen Chun königsbergi tanár tett kísérleteket, melyek nagyon eredményesek voltak.

Legelőször a Ponza szigeteitől nyugatra 8 tengeri mértföldnyire ezerháromszáz méter mélységből bámulatos nagy fogást húzott ki, melyben meduzák, sagitták, pteropodok s átlátszó cephalopodok nagy mennyiségben fordultak elő. A fogás rendkívüli gazdagsága annál meglepőbb volt, mivel a hálót csak találomra dobták a mélységbe, míg a tenger felszínén nagyobb fogásokra csak az áramokban lehet számítani. A további kutatások megerősítették az első eredményt s azt mutatták, hogy a tenger mélyében mindenütt, legalább 1400 méterig, tömördek állat él. Ezenkívül számos oly tengeri állatot találtak a nagy mélységben, melyek a felszínen nincsenek meg; köztök nagy rákokat, tintahalakat stb., míg másrésről echinodermák álcázi 100 méter mélységben alul már egyáltalán nem fordulnak elő. Ilyen állat azonban kevés van s a legtöbb a tengernek bármely részében meglehetősen egyformán jó elő. De az egyformaság nem vonatkozik az évszakokra. Így a nápolyi öbölben tavasszal sok tengeri állat tűnik el, melyek csak késő ősszel mutatkoznak ismét; ezek az állatok Chun észleletai szerint nyáron a mélységben tartózkodnak, mintha a nagy meleg elől menekülnének. Száz méteren alul azonban már a tengeri fauna egyenlőképp van megoszolva, mivel a hőmérséklet itt meglehetősen állandó 13° C körül s egész 3000 méter mélységig csak 1—2° a különbség. Természetesen ez csak a nápolyi öbölre nézve áll s a nyílt tengerben valószínűleg külön fauna van a felszínen.

A kutatások még csak most indultak meg és a tenger fenekén élő állatokról alig tudunk valamit, hasonlóképp csak sejthetjük a világosság és a hőmérséklet hatását a tengeri állatok függélyes vándorlására. Valószínű az is, hogy egyes tengeri állatok fiatal korukban más mélységben élnek, mint akkor ha megnőttek. Annyi azonban nagyon valószínű, hogy az eddig uralkodó nézettel ellentétben, a tenger melye sokkal gazdagabb állatokban, mint a felülete és a felszínen fogott állatok jóformán csak a valódi gazdag mélységből időközileg vándorolnak ide.

EGY OROSZ PARASZTKÖLTŐ.

Puskint, Turgenyevet, Tolstojt, az orosz irodalom kimagasló alakjait, ismeri az egész Európa; de annál kevesebbet tud ama népköltőkről, ki iránt pedig csaknem oly kegyeletet tanúsít az orosz nép, mint mi magyarok a régi jó Csokonay iránt. Siralmas pályája valóban megindító, de egyúttal tanusodik a felől is, hogy a költszetet géniusza néha oly egynek is homlokon csókol, kik a legalsóbb fokon, csaknem megvetett állapotban tengetik életüket.

Csevcenko *Tarras* az orosz népköltő neve. Alsórendű jobbágy gyermeke. S tudjuk, hogy Oroszországban mily szánalmas helyzetek volt a jobbágyoknak. Lekötve nyomorult földjéhez, onnan ki nem mozdulhatott, ha csak fegyverbe nem öltöztették. E nyomorult sorsból vajmi kevesen emelkedhettek ki. *Tarras* oly népfajhoz tartozott, melynél a jobbágyiség új intézmény, s így annál gyűlöletesebb volt. Ukrajna ugyanis egészen a tizenhetedik századig szabadságnak örvendett. A központositás hálója a kozákok birodalma még akkor nem került, sőt a lengyelekkel, a tulajdonképeni oroszokkal és törökökkel folytonos csatározást folytatott. A lengyelek, a római kath. egyház e buzgó hívei mindent elkövettek, hogy őket semmivé tegyék. Zsidó haszonbérloknak adták ki az egyházi javakat, sőt az egyházi szertartásokhoz megkívánható eszközöket is csak ilyenektől vehettek. Nem csoda hát, ha a kozákok a lengyelekkel nem rokonszenvezvén, egyik részük a törökhöz, másik részük pedig a moszkovita, vagy nagyoroszhoz szitott. Akkor még a török hatalmas nemzet volt; mindenek fölött őszinte; nem törődött a vallási kérdésekkel, beérte azzal, ha szövetségesei pontosan beszolgáltaták a kiszabott adót. Chmielniczky nevű kozák hetman, elcsábítván az orosz fondorlatok által, 1651-ben az egész Ukrainát orosz védnökség alá terelte, de kikötötték az ország önálló kormányzását. Tartott ez egy ideig, egyszersen azonban arra ébredtek a „kis oroszok”, hogy a „nagy oroszok” hivatalnokai s törvényei uralkodnak közöttük is. Az ellenhatás nem maradhadt elő, de biz annak nem sok eredménye lett. Egynehány lápos terület nem adta ugyan föl jogait, mert oda nem férhettek be a járhatatlan utak miatt a kancuskas hivatalnokok. Nagy Péter nem is háborgatta őket. II. Katalin csárna azonban 1775-ben teljesen leigázta e szabad népet. A töredék, mely még akkor sem engedett, a Kuban folyó jobb partján a Kaukázus hegyességbe vonult, hol utódaik még ma is fekete oroszoknak nevezetnek. Katalin tehát szigorú következetességgel honosította meg Ukrainában a jobbágyosság rettegő intézményét. Főnökeik könynyen ráállottak, mert a nemesség előjogiban részesültek, de az alsóbbrendű nép gyermekei közül sokan a Dobruzsába vándoroltak, hol aztán török hódoltság alatt ugyan, de szabad életet volt; azok pedig, kik Ukrainában maradtak, lassan-lassan elvesztették önállóságukat s teljesen a nagy oroszok rabszolgáivá süllyedtek. S milyen népoktatásban részesültek! Az orosz mivelttség bölcsője Kijev volt. Az itteni egyetemről kerültek ki azok, kik Nagy Péter ezárt törekvéseiben gyamolíták. Magában a csernigovi kormányzóság két kerületében háromszázhatvan iskola volt, míg most az egész kormányzóságban csak kétszázhatvanhárom iskola van.

Ukrajna nem igen sokat nyert a jobbágyosság felszabadítása által. Itt a szabadság csak névlegesen s az ösöktől átszállott költeményekben, népdalokban él. Nekik is voltak vándor hegedűseik, kik hósi lakomák alkalmával kobozon játszottak. *Csevcenko* is ilyen vándorköltő volt, csak hogy míg elődei szerelméről, esztákról daltak, ő a szolgaság nyomorát eszteli, a gyűlölet lángjába merítve tollát. Mint említettük is, a kijevi kormányzóság területén jobbágyszülöktől származott. A régi szabadság emlékezte olykor olykor még fölszállt benne. Nagypapa még a puszták szabad fia volt. Ő maga pedig 1861-ben halt el ifjan, mikor a jobbágyosság felszabadításának híre örömmel töltötte be az igavonó n épet.

Apjának öt gyermeke volt. Anyja korán elhalván, kegyetlen mostoha anyja váltotta föl helyét, ki különösen az élénk szellemű s dacos *Tarrason* töltte ki boszuját. Disznópásztorrá tették a gyermeket; egy darab barna kenyérről a tarisznyájában egész nap a legelőn tartózkodott. Nem

birta ki sokáig, egy szép reggelen bucsut mondott a disznóknak s elindult világgá. Alig volt még ekkor hat éves. Nagyon természetes, hogy nem mehetett messzire. Kimerült s meg is halt volna a mezőn, ha az ott dolgozó munkások haza nem szállították. Apja halála után mostohája a sekrestyészhez szegődött be, kitől megtanult olvasni és írni, különösen pedig szépen tudott énekelni. Az orosz pópákban nines valami jó hirnevök. Ismert példabeszéd: „olyan szeme van mint a pópának”, a mi a legaljasabb jellem bizonyossága. Részeges nép között épen e lelki pásztorok a legérzékenyebbek. Egy utazó, ki több időt töltött orosz falvakban, említi, hogy többször látott pópákat a sárban heverni. Egy ünnepen rogyásig itta le magát s az isteni szolgálatot sem teljesíthetvén, így mentegette magát a pópa: „mi, gyarló emberek, folyvást másokért könyörgünk, mi éretünk pedig nem imádkozik senkisé, így hát nem csoda, ha a kísértő bennünket megejt.” Nem régebben egy angol mérnök leírván itteni élményeit, említi, hogy bement egy oly templomba, melynek pópája mint kegyes férfiú volt ösmeretes. Nem tarthatott isteni szolgálatot, mert holtreszegen feküdt a csapszék ajtaja előtt.

Ha a pópák ilyenek, ugyan mit várhatnánk az egyházfiaktól? *Tarras* gazdája is ilyen részeges kancsó volt, ki a fiukat folyvást döngötte, a kik aztán a részeg fiúkkal, mikor az eszméletlenül fentergett, szintén csufal bántak el. *Tarras* nem egyszer váltotta föl az egyházi helyét a temetések alkalmával s mivel igen szépen tudott énekelni, néha-néha kapott egy pár koepk borralót. Ezenközben mindinkább belejött az irásba, sőt hajlamot tanusított a rajzolás iránt is. Elvégre azonban ő is megunta az örökös utlegetést. Ott hagyta gazdáját, „Egy nap — írja — a sekrestyész holtreszegen feküdt. Elővettem egy dorongot s kamatosztól fizettem vissza neki az utlegetet, miket tőle egyszer-mászor kaptam. Elzsebeltem egy képes könyvet, mire már régen szemet vettem s azzal keréket oldottam. Ha most visszagondolok arra az időre, még csak el sem tudom képzelni, mi ösztönzött engem arra, hogy a könyvet zsebre tegyem; talán jogom vettem el cserébe rossz bánásmódjért, elég az hozzá, hogy még csak lelkiösmeretfurdalást sem éreztem. Oly nevelésű gyermeknek, mint én valek, ez be sem számítható, sőt dicsőretemre válik, hogy nagyobb bünt nem követtem el.”

Egy másik sekrestyészhez szegődött, a ki a vidéken mint hirves festő szerepelt. Ez midőn befogadta, így szól hozzá: „mutasd csak a baltenyeredet”. Aztán megvizsgálván annak vonásait, így folytatá: „eredj innen öcsém, a tenyeredből azt olvasom, hogy még szabónak sem válnál be.” Így hát innen is kiszorult.

Kétségbeesetten ment haza s ujra kanászszá lett. Legalább — vigasztalta magát — szabad időmben másolgotam a lopott könyv képeit. Innen nemokára egy ur szolgálatába került, hol inasi teendőket végzett s rendszeren gazdája előszobájában tartózkodott. Volt alkalma itt böven azokat a szép hósi dalokat hallgatni, éjszaka pedig festgetett. Ura sokat utazván, ő is vele ment. A meglepőbb vidékeket, várakat lerajzolta. Tizenöt éves volt már, midőn egy éjszaka, gazdája bíblán lévén, szobájában festgetett. Egyszer csak hatalmasan pofonváta valaki. Hátra néz, ott állott előtte gazdája, így figyelmeztetvén őt, hogy még szabad idejével sem rendelkezhetik. Másnap a szegény gyermek a kocsi által megverette, nem azért, hogy festett, de azért, hogy gondatlanágával tüzet támaszthatott volna.

Három év múlva azonban gazdája ajánlatára egy magát festőnek kiadott művészhez állott be. Elkövetkezett hát végre reá nézve is az aranykorszak. Most is rongyoson öltözködött, éhezett, de boldog volt mégis, hogy a nyári kertben azokat a szép szobrokat másolhatta. Egy nap valami festő meglátván vázlatait, így biztató: „Igazán ügyesen rajzolsz, miért nem adod magad az arczképfestésre?” *Tarras* követte tanácsát s egy barátját rajzolta le. Türelmes barátja huszszor ült neki, mignem valahára a kép, úgy, a hogy, sikerült. Gazdája meglátván a képet, az ifjat festő-legénynek emelte. Pártfogója megismertette az ifjat néhány elsőbbrangú festővel s költővel, a többek között az akkori trónörökös nevelőjével is. „El kell küldenem *Tarrast* a

A pécsi kiállítást e hó 9-ikén rekesztették be, nagyobb ünnepélyességgel nélték, de a mi ennél többet ér, a legjobb eredménnyel, mert a kiállításhoz jelen-tékeny anyagi haszna is van, úgy hogy abból köz-művelődési és jótékony czélokra is jut. Az orsz. képzőművészeti társulat által kiállított olajfest-ményekből kétezer forint értékben vásárolt a bi-zottság.

Pulszky Ferenc új jubileuma. E hó 7-ikén öt-ven éve múlt, hogy Pulszky Ferencet az akadémia tagjának megválasztotta. A veterán tudós nem szá-nakozott ez alkalmat különösebben megünnepelni, de a magyar tudományos világ nem mulasztotta el, hogy elismerésének adóját írta le ne rója.

A nemzeti múzeum tisztviselői, előlük Frivaldszky János aligazgatóval, testületileg jelentek meg la-kásán. Frivaldszky hosszabb beszédben méltatta Pulszky érdemeit tudományos haladásunk és a nem-zeti múzeum fejlődése körül, mire ez ünnepelet meg-hatott szavakkal válaszolt. Az akadémia üdvözlét Stoeck József akadémiai alelnök nyújtotta át. Az üdvözlő irat az akadémia legújabb örömet fejezi ki, hogy Pulszky a felszázados évfordulót szellemi és testi erőnek teljességében megérthette. Az akadémia hálóját tolmácsolja a jelentékeny szolgálato-kért, melyeket Pulszky az intézetnek és a közművel-ődés ügyének tett. Felsőőrja röviden Pulszky műkö-dését, hangoztatja a buzgalmat, melyet Pulszky aka-démiai tagja történt választása után kifejtett. Kívánja, hogy Pulszky, ki ma is, az évek és viszon-tagságok sulya alatt meg nem törve, fiatal lelkesé-ssel és lankadatlan erővel működik körünkben, még számos éven át maradjon tényezője akadémia-munkásságának, fejlődésének és sikereinek — Azután Frivaldszky Vilmos akadémiai főtitkár és Gyulai Pál jelentek meg a jubiléumnál és szerencsekívánata-iknak adtak kifejezést. Este a nemzeti múzeum tisztviselői Pulszky Ferenc tisztelőre a Szikszay-üdvözlő első emeleti helyiségében társas vacsorát rendeztek.

A J6-szív dunai ünnepe. Szeptember 8-ikán az idő nem kedvezett a J6-szív dunai ünnepélyére. Borongós nap volt, s délután kétszer is neki tánt az eső, épen mikor az ünnepélyre gyülekezni kellett volna a közönségnek. Különben is oly nagy volt a nézőtér, hogy százezer főnyi közönség is alig tánt volna föl. A lánchídtól kezdve a Gellérthegyig a Duna mindkét partját nézőhelynek kerítették körül, deszkával, vagy sodronnyal, s a Dunához csak a hajó-állomásoknál lehetett közlekedni, ott is csak a hajókra szülő jegyek. Külön gőzhajó is vett föl közönséget, s ez a Dunán uszált vagy állt az ünne-pély alatt. Öt forintos jegyeiből nem sok kelt el. Általában a dunai ünnep nem huzott tiszta övedel met a jótékony czéla.

Nagy közönség lepte el azonban az ingyenes he-lyeket, a Dunapart szabadon maradt utonalakát, a budai magaslatokat, főképp pedig a Gellérthegyet. A látványosság óriás szintarét, a Dunát azonban nagy feladat volt tartákva tenni. Egymásután von-tatták gőzhajók az uszályhajókra épített szélmal-mot, a tündérvárt, a vörös vitorlás, vörös matrózos fekete hajót s végül a J6-szív jelvényeivel ékített hajót, melynek díszítésébe Mannheimi festő ké-szítette a terveket. Mindezek egymástól jókora távol-ságban álltak meg a Dunán. Kis propelleren pedig zenekarok játszottak, s csolnakok, ladikok uszáltak a vizen. Kezdődött aztán az uszó verseny, a csolnak-verseny, melyekre különböző díjak voltak kitűzve. Az este megérkezéséig várta azonban legjobban a kö-zönség. A budai parton villamos fény gyúlt föl, mely beragyogta a viz tükrét. A pesti oldalon a gőzlám-pák helyén gáz-csozörök és koronák égtek. Több he-lyen lamponok tarka füzérét lóbalta a hűvös szél. Nyolcz órákor a lánchíd oszlopairól rakéták száll-tak föl a sötét éjbe. A tízi játékokban részt vettek a kivilágtott hajók is és rakétákkal ostromolták egy-mást, míg meg a vörös vitorlás hajó fölrobant. Majd két óráig tartott a tüzijáték, melyre nagy kö-zönség gyűlt össze a Dunaparthoz. Végül pedig a Gellérthegyen fáklyámenet vonult végig a kigyózá-utakon s ezzel végződött a dunai ünnepély, melyre nagy előkészületek tettek, sok költséget fordított-ak, de az idő mostoha lett hozzá.

Simén Domokos sirmelékének leleplezési ünne-pélyére igen számosan gyűltek össze távoli vidékek-ről is Uj-Kadácson. Az unitárius püspök, Ferencz József, betegség miatt nem jelenhetett meg. Az ünne-pélyt jelző gyászlat elhangzása után Német István lelkes mondott beszédet. Ezután a sirkövet, a kolozvári unitárius főiskola teológiai kara nevé-ben, Vég Mihály lelkes megkoszorúta; Őrmósy Lajos pedig a család nevében tett koszorút a sir-kőre. Boros György tanár tartott még beszédet, Si-mén teológiai működését fejtegetve. Szentkirályi

Árpád orsz. képviselő rövid bezáró beszédével az ün-nepély véget ért.

Műipar-kiállítás. A magyar iparművészeti társu-lat az iparművészeti múzeum helyiségében állandó kiállítást rendez. A hazai művészeti ipar kiváló és válogatott tárgyait szándékszik fölvenni. E kiállítás czéja, alkalmat nyujtani a fővárosban megforduló idegeneknek, hogy a magyar művészeti ipar termé-keivel megismerkedhessenek s hogy ott esetleg emlék-tárgyakat is vásárolhasson. A tárgyak az iparművé-szeti múzeum helyiségébe (Andrássy-ut 57. sz. a.) küldendők.

Előfizetési fölhívás.

Lapunk azon t. előfizetőit, kiknek előfizetése ju-nius végével lejárt, fölkérjük az előfizetés mielőbbi megújítására, nehogy a lap küldésében fennakadás álljon be.

ELŐFIZETÉSI FÖLTÉTELEINK.

Table with subscription rates: Negyedévre (október—december) 2 frt - kr, A Vasárnapi Ujság ... 2 frt - kr, A Vasárnapi Ujság a 'Világkrónikával' együtt ... 2 + 50, A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok ... 3 + 50, A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok a 'Világkrónikával' együtt ... 3 + 50

A «Politikai Ujdonságok» hoz «Magyar Gazda» cím alatt két hetenként megjelenő gazdasági lap van csatolva, s ezenfelül rendkívüli mellékletekkel is bővítve a lapnak eddig is hetenként másfél s minden második héten két nagy ivre terjedő tartalma, mely a «Politikai Ujdonságok» az ideig is a legnagyobb és legértelmesebb politikai hetilapja tette.

A «Vasárnapi Ujság» újabb «Női munka és divat» című új rovattal s jelenlegi címen bővített tartalommal jelen meg. Mind a két lapnak kiegészítőjeül szolgál a «Világ-krónika» című képes heti közlöny, mely hetenként egy íven s számos képpel illusztrálva jelen meg. T. előfizetőink sziveskedjenek az előfizetés megújításá-nál, vagy a «Világkrónika» megrendelésénél czímzalagjukból egy példányt a posta-utalványra ragasztva beküldeni, s min-den reklamáziót és egyéb a szétküldésre vonatkozó közle-ményeket a kiadó-hivatalhoz küldeni.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadó-hivatala (Budapest, egyetem-utca 4. sz.)

HALÁLOZÁSOK.

Dr. SCHÜTZ MIKSA, egyetlen magántanár, zene-kritikus, ki mint ilyen leginkább a «Pester Lloyd»-ba írt, de a «Budapesti Szemle» is több zenei közle-ményt adott ki tőle, meghalt Grácban, hová Kraft-Ebing ideg-gyógyintézetébe ment üdülést keresni. A legképzettebb zeneértők közét tartozott, s a budape-sti egyetemen mint magán tanár a zenetörténetéből készült előadásokat tartani. A fővárosi hírlap-irodalomban jelentékeny állást foglalt el.

Elhunytak még a közlebbi napokban: MADÁCH KÁROLY, Nógrád megye volt alispánja, az «Ember tragédiája» költőjének fivére, 63 éves, Csertveken. — Dr. JUHÁZ MIHÁLY, kir. táblai bíró, Kassa városának volt országgyűlési képviselője, Kassán. — SZEMERE ISTVÁN, földbirtokos, 1848—49-ben honvédszázad-tiszt, a Szemere-család legidősebb tagja, a zemplén-megyei Berzéken. — RAKOVSKY ALADÁR, a posta-takarékpénztár vezetőtitkára, Rakovszky István és Géza országgyűlési képviselők öccse, 39 éves, Buda-pestben; ugyanitt STREER ISTVÁN, az osztrák-magyar államvasuti társaság felügyelője, 60 éves; NAGY GYULA, hajós-kapitány és a «Luczenbacher Pál utócai» cég hajózási felügyelője, 52 éves; dr. FAR-KAS PÁL, orvos, 73 éves; Dobo László, Kolozs-megye levéltárnoka, 73 éves. — CSIZSÁR LAJOS, mára-maros-szagi járásbíró, 1849-ben a vésetörvényesség ülnöke, a miert hosszas várfogságot szenvedett. URÁNYI ANTAL, Máramaros megye pénztári ellenőre, 48 éves, M-Szigeten. — HANDEL KÁROLY, gyógy-szerész, Kecskeméti városa egyik köztisztviselőben élt polgára, hosszú szenvedés után 74 éves korában. — TÓTH FERENCZ, Alsó-Fehérmegye aljegyzője, régi honvéd, 74 éves, Nagy-Enyeden. — PÁLFI KÁROLY, a tordai polgári iskolának igazgatója, 42 éves, Vár-falván. — HORVÁTH JÓZSEF, nyug. főgymnasimmi tanár, volt 48-as honvédszázados, 75 éves, Bács-Al-máson. — VÉGH JÁNOS, a modori róm. kath. elemi-iskola igazgató-tanítója 40 éves. — KUNFALVY ALA-JOS, tekintélyes szegedi polgár, 63 éves. — WEISS MIKSA, ügyvédjelölt, Brassóban. — VÁZSONYI LAJOS, Győr város köztisztviselői polgára, 73 éves.

MÜNSTERMANN LUJZA k. a. Kolozsvárt, élete 89-dik évében f. e szeptember 11-én végelgyónuláson elhunyt. A boldogult, ki fiatal korában több förangu családnál nevelőnői tisztet ritka miveltséggel és lelki-miseretességgel töltött be s az általa nevelteknek és utódainak is tisztelőtét végörájáig bírta, idősebb nővére volt Özgöy Szász-Károlynéknak, nagynénje a Szász-testvéreknek; Károly és Domokos ref. püspök-ök, Róbert kereskedelmi és Gyula pénzügyi tit-károknak, Béla egyet. tanárnak, kik a többi oldalro-ko-

nokkal együtt, kegyeletes érzéssel fájjalják elköl-tözését.

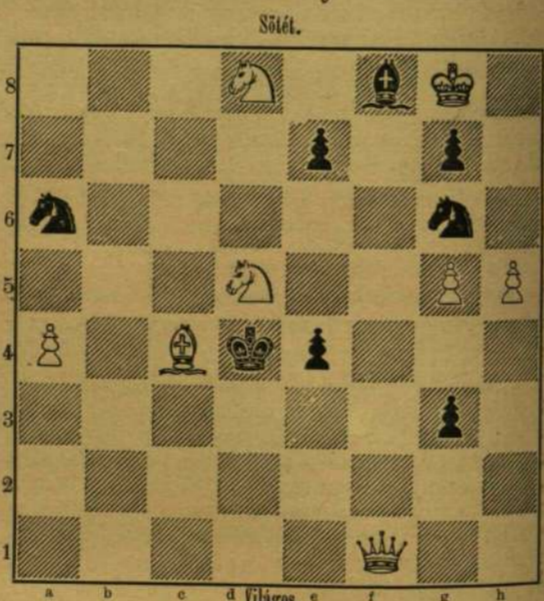
ÖZV. PRISZTORY JAKABNE, szül. Simony Anna, a fő-város egyik legtehetősebb matróznája, 94 éves, s halálát több unoka és dédunoka is gyászolja. — WLADAR MARTONNE, szül. Dereáné Emilia ASSZONY 48 éves, Budapestben; ugyanitt HORVÁTH JÓZSEFNE, szül. Ko-rich Konstanzia, karczagi földbirtokos neje, — KIMNACH LÁSZLÓNE, szül. Domsits Anna, Kimnach László, fővárosi rajztanár, jeles festő művész s lapuk egyik rajzolójának fiatal neje, 19 éves, hosszas szen-vedés után, Budakeszin. — PETER GÁBORNE szül. Nagy Juliánna, 30 éves, Debreczenben. — BOTT RÁJMUNDNE, szül. Lüttendorff Frida báróné, 23 éves, Pozsonyban. — JAKABFALVAY KÁLMÁNE, szül. Báthly Mária, Nagybattonon. — STAIBL ANTALNE, szül. Ajtai Mária 39 éves, Marosvásárhelytől. — Br. MENTZINGER FRIGYESNE, szül. jobbaházi Dóry Mária, Bécsben, 60 éves. — KISS MIHÁLYNE, szül. Múltán Veronika, földbirtokos neje, 57 éves, Szent-Leányfalván. — GAVALDIK BÉLANE, szül. Mátyás Róza, 21 éves, Vácotól. — HITESZ LAJOSNE, szül. Grüner Janka, zenefői tanár neje, 36 éves, Debreczenben.

SZERKESZTOI MONDANIVALÓ.

T. K. (Négy vers). Egyikről se sok jót mondha-tunk. A dal ennek a békéközpai, gyöngyhármas hangulatnak a legközönségesebb variánsa formában és kifejezésekben egyaránt. A levél csupa próza. «Csak azért mondtam el ezeket most itten, mert tudom, hogy te azt rossz néven nem veszed.» Ugyan ki hiszi el, hogy ez egy költemény két sora? «A lelkek órája» minden lélek nélkül való utaztat és gyakorlat a jól pergő daktilosokban. Legjobb a Heine-dal. Fordított; de ne Heine-ből; így látszik, ügyesen és hasznosan válogatva, adhatna jól egy-két mást. V. O. «A tavasz hymnusza.» Olyan pástor-üdlé-féle kardal akarva lenni, melyben az oroadok a Kár-pátok lejtőjén (lejtőjén) lejtének. Tele van Lumával és Artemis-szel, de minden belső tartalom és külső csin vagy könnyedség nélkül. Nem közelíthetők. Sápadt lombok. — Eltűnt sze-relem, (Elbeszélés.) — Alpár ballada. — Ki hitte volna ... — Uj Messias. — Vándor lantos.

SAKKJÁTÉK.

1510. számú feladvány. Karel J.-tól.

Világos indul s a negyedik lépésre matot mond.

Az 1504. sz. feladvány megfejtése.

Ehrenstein M.-tól.

Table with chess puzzle solution: Megfejtés. Világos. Sötét. Világos. a. Sötét. 1. Vc6-e7 ... f5-f4 (a) 1. ... f5-e4; 2. Vc7-e5 ... d6-e5; 2. Vc7-e4 ... Kf3-d2; 3. Kd5-e6 ... Kd3-e4; 3. Fd1-a4 ... Kd1-e4; 4. Fd1-e2 mat. 4. Vc4-e2-d4 mat.

Helyesen fejtették meg: Budapest: K. J. és F. H. — Andorfi S. — Kovács J. — Az Erkel-sakk-társaság nevében: Exner Kornél. — Tardos: Németh Péter. — Miskolc: Rudnyánszky Géza. — A pesti sakk-kör.

HETI NAPTÁR. Szeptember hó.

Table with weekly calendar: Nap, Katholikus és protestáns, Görög-Orosz, Izraelita. 16.V. 6.17. Eufém. sz. 6.16. Eufémia 4. B.12. Ba. d. 11; 17.H. Lambert pk. Lambert 5. Zakarj. jr. 12; 18.K. Kup. Józ. hr. Titus 6. Mihály. cs. 13; 19.S. Jan. vt. Kánt. Szidónia 7. Szeccs. vt. 14; 20.C. Euzsák vt. Paszija 8. Kiszsz. n. 15. Szeccs. vt. 14; 21.P. Máté apost. Máté 9. Joak. Ann. 16. S. R. 2. n. 15; 22.S. V. Tam. pk. hv. Mária 10. Menodóra 17. Sab.

Holdváltásai: Utolsó negyed 28-án 9 ó. 46 p. d. e. Felelős szerkesztő: Nagy Miklós. (L. egyetem-tér 6. szám.)

Egy hatzoz hasabozott peti sor, vagy annak helye egykori igtatásnál 15 kr.; többszöri igtatásnál 10 kr. Bélyegdíj külön minden igtatás után 30 kr

HIRDETÉSEK.

Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad BECSBEN: Dukos M. Riemergasse 13, Schalek Henrik Wollzeile 12, és Oppelik A. Stubenbastei 3

Legnagyobb és legolcsóbb butorbervásárlási forrás.

PATYI ISTVÁN ÉS TÁRSAI hazai gyártmányu sztalos és saját készítményü kárpitos butor-termeiben, IV., (bel-város) koronaherezeg-utca 11, a zsbárus-utca sarkán, a főpostával szemben, I. em.

Ajánljuk dúsan felszerelt rakótárunkat, mindennemü háló, ebédlő és dolgozó szoba berendezésekben, ugyszintén salton, valamint sima fekete és gyöngyházal berakott butorokban, a leggyorsabbal a legfinomabb, s mellözve minden reklám-hajszát, minden versenyt felülmuló legolcsóbb áron. Menyasszonyi kelengyelkél és nagyobb bervásárlásoknál tetemes árengedmény. Hazafias üdvözlettel

Patyi István és Társai, butorgyárosok és kárpitosok. Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

FRANKLIN-TÁRSULAT. MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

A t. cz. részvényesek a folyó évi szeptember 23-án délelőtti 11 órákor a tár-sulat helyiségében (Budapest, egyetem-utca 4. szám, I-ső emelet) tartandó

TIZENÖTÖDIK RENDES ÉVI KÖZGYÜLÉSRE

kivtkozással az alapszabályoknak lent idézett 12. §-ára*) meghívotnak.

A közgyűlés tárgyai:

- 1. Az igazgatóság jelentése a lefolyt év üzleti eredményeiről. 2. A felügyelőbizottság jelentése és annak alapján az előterjesztett évi számadás és a nyereség felosztása felett ha tározat 3. Az igazgatóság, az irodalmi tanács és a felügyelőbizottság felmentése. 4. Az igazgatóság és irodalmi tanács megválasztása. 5. Az üzletvezető igazgatóval kötendő szerződés megállapítása. 6. Felügyelőbizottság választása a jövő üzletévre, tiszteletdíjának megállapítása.

A részvényesek az alapszabályok 12. §-a értelmében a társaság pénztárán kívül a magyar általános hitelbank (Budapest, nádor-utca 12. szám) pénztáránál is letéteményezhetők. A Franklin-Társulat 1887—88-ik évi működéséről a felügyelőbizottságnak a közgyűlés elé terjesztendő jelentésével együtt a társulat helyiségében mátol fogva kapható és megtekinthető. — Budapestben, 1888. szeptember hó 10-én.

Az igazgatóság.

* 12. §. Minden részvényes, ki a közgyűlésen személyesen vagy meghatalmazott részvényes által képviselve meg-jelen, tíz darab részvénye után egy szavazattal bír, ha részvényeit legalább három nappal a közgyűlés előtt a társasági pénztárnál vagy az összehívásban megjelölt más pénztárnál e czéla letéteményezte. Részvényesek, kik a törvény szerint képviselhetésre utalják, jogaikat törvényes képviselőjük által gyakorolhatják.

Mérlegszámla. Vagyon: Nyomdai épület 186,446 frt, nyomdai berendezések: gépek 73,363 frt 95 kr., hasznelvények 5,860 frt 90 kr., betűk 145,176 frt 55 kr., összesen 224,401 frt 40 kr.; betű- és tömönítőde 7,469 frt 64 kr., bítorok 2,500 frt, metszvények 15,401 frt 20 kr., papiroskészlet 32,901 frt 82 kr., értékpapirok, mint óvadék 18,213 frt 30 kr., pénztári készlet 9,659 frt 33 kr., betűöntőde készlet 6,772 frt 72 kr., munkában levő művek értéke 17,857 frt 44 kr., előre fizetett biztosítási díj 4,154 frt 70 kr., saját hírlapjaink 9,000 frt, adások 123,730 frt 64 kr., könyvkiadó-üzlet 510,548 frt 50 kr., összesen 1,169,056 frt 98 kr. — Teher: Részvénnytőke (4000 drb részvény 150 frittal) 600,000 frt., tartaléktőke 88,964 frt 26 kr., tartalék-alap az összes üzleti felszerelések elhasználása által okozott értékcsökkenések pótlására 180,147 frt 90 kr., Franklin-Társulat összes személyzetének segélyező-alapja 1,906 frt 50 kr., Heckenast-féle könyvnyomda személy-zetének betegsegélyező házipénztára 1,579 frt 23 kr., hírlapi előfizetők le nem járt ideére eső részlet 10,704 frt 63 kr., elfogad-ványok 21,519 frt 67 kr., hitelekkel 198,042 frt 81 kr., föl nem vett osztalék 1887. évre 67 frt 50 kr., nyereség, egyenlegül 60,124 frt 48 kr., összesen: 1,169,056 frt 98 kr.

Üzleteredmény-számla. Terhek: Központi üzletköltségek és tisztí fizetések 27,197 frt 44 kr., leírás a ház után 1,884 frt — kr., vesztesség követeléseknél 3,132 frt 56 kr., értékesítőknél 22,233 frt 34 kr., a metszvényeknél 1,377 frt 89 kr., összesen 23,611 frt 23 kr., kamatok 10,670 frt 13 kr., adó, illetmények és bélyegilletékek 15,111 frt 48 kr., nyereség, egyenlegül 66,124 frt 48 kr., összesen 147,731 frt 31 kr. — Jövedelmek: Athozat a múlt évről 372 frt 95 kr., hírlapjövdelem 5,492 frt 98 kr., nyom la jövdeleme 86,197 frt 98 kr., betűöntőde jövdeleme 2,135 frt 38 kr., könyvkiadó-üzlet jövdeleme 51,131 frt 79 kr., kétes követelések után befolyt 1,330 frt 23 kr., értékpapirok jövdeleme: adó-mentes kamatok 870 frt, összesen 147,731 frt 31 kr.

Hatóságilag engedélyezett végeladás

Van szerencsém a nagyerdemü közönség b. tudomására hozni, miszerint a helyben 50 év óta fennálló

NŐI DIVAT-ÜZLETEN ÁTVÁLTOZTATÁSA MIATT, hatóságilag engedélyezett

nagy kiárusítást

rendkívül leszálított szabott árak mellett,

egy fekete mint szines divat-kelmék, duplaszélés, méterenként 35 kr.-tól kezdve. Ezen kedvező alkalom felhasználására egész tisztelettel kérem a nagyerdemü közönség szives látogatását.

LEONHARD M., ezelőtt JANKOVITS P. Budapest, Deák Ferencz-utca 10. szám alatt.

VERA-FORRÁS

Véghelesen, Zólyomgyeében Magyarország kitünő uj savanyúvize, kapható BRÁZAY KÁLMÁN nagykereskedőnél és főraktárosnál, Budapest-ten, IV., Muzeum-körut 23. szám alatt, a vidéki városokban és minden na-gyobb fűszerkereskedésben, valamint a forráskezelősnél vasut-, posta- és távirtda-állomás Végheles-Szaltna (Zólyomgye).

A véghelesi „VERA-forrás” vizét Dr. Lengyel Béla egyetemi r. tanár és az ásványvíz vegyelemző intézet igazgatója elemezte és szénasavas alkalkus vasas savanyú-víznek találta, a mely tisztasága és nagy meny-nyiségü szénasavas natrium, szénasavas vas és szénasavas méz tartalma által, a legtekinthetősebb orvosok véleménye szerint gyomorhajóknál, tul-ságos gyomororav, gyomorégés, gyomorgörs, idült gyomortakár, idült hörg-és gegehurutnál, vérzegényesség (sápkór) és ebből eredő ideges-ségnél, görvolykór, hólyaghurut, húgyhomok és húgykő stb. bajoknál igen előnyösen használható, valamint üdítő viznek is egyedül, borral vagy cognak-kal stb. keverve, kitünően megfelel, a bort nem festi. A modern elvek szerint berendezett forrás, közvetle-nül a trachyt-sziklából fakad és igen bővizű; szerves anyagtól és talajvíztől egészen ment, s a kőnyék lako-sai embermelékézet óta és üdítő mint a leghatóságos gyógyvizet italt élvezik. A töltőtetés nem mint más ilyen forrásnál vagy sa-vanyúvíz-kutaknál szivattyuzás hanem közvetlen az erős lefolyás által történik. Az üvegek a lehető legjob-ban vannak dugaszolva s töltőgetések a legdugosabb.

(Üdvönyt nem díjaztatik.)

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

Fontos szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök s szervenőknök

FEHÉR MIKLÓS

a m. kir. államvasutak gépgyárának vezérügy-
nöke és több más elsőrangú gépgyár képviselője

ajánlja leszállított áron a kizárólag nála kapható, világhírű

EREDETI MAYER-TRIEURÖKET,

továbbá kitűnő szerkezetű

gabona-tisztító rostáit,

valamint legjobbnak bizonyult, könnyű

sortvetőgépeit és mindennemű ekéit,

olcsó árak és kedvező fi-
zetsi feltételek mellett.

Képes árjegyzékek
ingyen és bérmentve.

Iroda, raktár és javító műhely Budapest, űllői ut 25-dik szám alatt „Köztelek”.

Gyógyszertár megnyitási jelentés.

Van szerencsém tiszteltteljesen tudatni, hogy a VII. ker., Damjanich-utca 2. sz. házában

„Magyarország Védasszonyához”

czimzett gyógyszeráramat megnyitottam.

Kiváló gondoskodásom tárgya leendő, hogy ugy szerencsés kifo. ástalan tisztasága és szakzeri kezelése, valamint a t. közönség előzékeny és pontos kiszolgálása által gyógyszeráram a legszigorubb igényeket is kielégítse.

A bécsi császári kir. udvari gyógyszeráramban a legmagasabb udvar szolgálatában 21 éven át folytatott működésem e tekintetben teljes biztositékot nyujt.

Gyógyszertáramban mindennemű orvosi és gyógyszerészeti különlegességek, továbbá pipere- és tápszerek, gyógyborok stb., melyek mind a legszigorubb elvek szerint készitvék, gazdag raktárban készletben állanak. Bármely — nemcsak Budapestben raktáron nem tartott — különlegesség beszerzéséről készségesen gondoskodom. — A bécsi császári kir. udv. gyógyszerárammal fentartott összeköttetésemnél fogva mindezeket a legfino nabb minőségben vagyok képes beszerezni. — Kiváló tisztelttel

Nagy Gyula, volt es. kir. udvari gyógyszerész.

VASÁRNAPI UJSÁG

39. SZÁM. 1888.

BUDAPEST, SZEPTEMBER 23.

XXXV. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: fél évre 6 * Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK: fél évre 4 * Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt POLITIKAI UJDONSÁGOK: fél évre 3 * Külföldi előfizetésekhöz a postallag meghatározott vidéki is csatolandó

Csak a mellékelt védjeggyel ezikkék valódiak!

JAEGER TANÁR TÁRSULATA.

Tulajdonos: JORDÁN KÁROLY.

Budapest, IV. Deák Ferencz-utca 15.

Eredeti normál gyapju-ezikkéknek egyedüli főraktára Magyarország részére.

Normál alsó-ruhanemű férfiak, nők és gyermekek számára, valamint felső-ruhák mértékszerezinti készítése a saját műteremben.

Katalogusok és árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Tiszta faj libát és kacsát

bolonai... pirját 8-10 frtért, pommerani... 10-14 Peking-rucsa... 3 frt 50 krért, anallit, szep és nagy példányokban, 15 frt

Seidler Edmund, Sziszeken, Horvátországban.

BARNA FOGORVOS

Budapest, väzeli utca 24. szám.

Készit egyes fogakat, fogsorokat és plombokat, jótállás mellett; árak mérsékelték. Kivánatra részletfizetésre.

Franciaország és a Külföld Minden illatszerész é nél és Fodrásznál

La VELOUTINE

Különleges illat BISMUTTAI VEDJEGY

CH. FAY, ILLATSZERÉSZ.

PARIS - 9, rue de la Paix, 9 - PARIS

„Ma

gyar Háziasszony” háztartási és szépirodalmi hetilapnak előfizetési ára: egész évre frt 6.— félévre „ 3.— negyedévre „ 1.50

Mutatványszámok kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek

A „Magyar Háziasszony” kiadóhivatala Budapest nagy-korona-utca 20.

Magyarhon első, legnagyobb és legjobb hírnevű óráüzlete.

BRAUSWETTER JÁNOS SZEGEDEN

cs. kir. és m. kir. szab. chronometer és műórás, föltalálója az első egyedüli kules nélkül felhuzható remontoir inga-óráknak stb. stb.

ORÁK 10 ÉVI JÓTÁLLÁS MELLETT ARANY ÉS EZÜST EKSZERTÁRGYAK RÉSZLETFIZETÉSRE

London 1871. Keeskemét 1872. Bécs 1873. Ujvidék 1875. Szeged 1876. Páris 1877. Szekesfehérvár 1879. Budapest 1885.

Levélbeli megkeresésekre pontosan válaszoltatik. Képes árjegyzék bérmentve. Javítások pont. eszközítetik.

Magyarhon első, legnagyobb és legjobb hírnevű óráüzlete.

1888. szept. 141. sz. 1888. szept.

BUDAPESTI SZEMLE

a M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszté

GYULAI PÁL.

TARTALOM:

Más világok. (I.) — Nendtvich Károlytól.

Metternich és a Napoleondák I. Napoleon haláláig. — Károlyi Árpádtól.

Nagy-Beeskerektől Pákozdig. (I.) — Vendrei Ferencz tábornoktól.

Egy leány mint örvényasszony. Regény. (III.) Pálffy Albertől.

Költemények: Baráti körben. Gyulai Páltól. — A hid. Long fellow után, angolból. Szász Bélától.

Ártatlan vádlottak. — Simonyi Zsigmondtól.

Papirparunk emelése. — Mudrony Páltól.

Értesítő. Kalidasa: Sakuntala. Ford. Fiók K. — x. — Gerguss Á.: Rendszeres széptan. — e. — Verne J.: Sándor Mátyás. Szigetvári Ivántól. — Berryer törvényeszi beszédei. — dr. — Doctor Romanus: A mi decaholia egyetemünk. — Cs. F.

A BUDAPESTI SZEMLE megjelen évenként tizenköt részlettel ivnyi tartalommal.

A Budapesti Szemle tájékozni igyekszik a magyar költészetet az eszmékről, melyek világszerte toglalkostak a szellemeket a mintegy közvetítő kíván lenni egyfelől a tudomány és a mivel kiz. nés, másfelől a hazai és külföldi irodalom közt. E mellett lehető széles tért nyit a gazdasági közleményeknek, a m. tud. akadémia nemzetgazdasági bizottságától támogatva.

Megjelen évenként 12-szer 10 ivnyi havi füzetekben. Előzetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt. Előfizetéseket minden könyvtáros elfogad. Bécsben, Stefánsplatzán, linski György es. k. egyet. könyvtáros, I. Stefánsplatzán No. 1.

Az előfizetési pénzek az alulirt társulat kiadó-hivatalába küldendők be, vagy a könyvtárosokhoz a kik szintén föl vannak hatalmazva elfogadásukra.

FRANKLIN TÁRSULAT magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapest.

KIRÁLYASSZONYUNK SZÜLŐINEK GYÉMÁNTLAKODALMA.

A WITTELSBACHOK fejedelmi házában egymást érik a nagy ünnepek. Nem mindegyikük tiszta örömműnnepe ugyan, mert II. Lajos király szerencsétlen halálának emléke s Ottó király sajnálatos lelki állapota mintegy gyászfátyolt borít a család örömeire. Mindazonáltal sürűn követte egymást az utóbbi időkben az olyan alkalom, melyet a bajor uralkodó ház legszebb ünnepei közé sorozhatott.

Az ünnepek sorát 1878-ban Miksa bajor király herceg Ludovika királyleánnyal kötött házasságának felszázados emlékünnepe, az arany menyegző napja nyitotta meg. — 1880-ban a Wittelsbach-család uralkodásának 700 éves fenn-

állását ünnepelte meg. I. Lajos király születésének évszázados fordulóját már két év előtt kellett volna ünneppel megülni, azt azonban II. Lajosnak már említett szomorú végzete miatt el kellett halasztani s az ünnepeket csak nem rég tartották meg rendkívüli fényvel, pompával.

Most a tíz év előtt arany lakodalmát ünnepezt hercegi párnak gyémántlakodalmát következett, mely bennünket annál fogva is közelebről érdekel, mert a tisztes agg párban, Miksa hercegre és Ludovika hercegnőre fel-százados királyasszonyunknak szülőt tiszteljük.

A Wittelsbachok családja valamikor gazdagon volt megáldva sarjadékokkal, oly gazdagon, hogy az «osztály» úgy az országnak, mint magának a fejedelmi háznak is már-már kárára vált. A család két főága azonban: a bajor és a pfalzi, túl-

élte a többieket. A «jó» melléknévvel emlegetett III. Miksa választó fejedelemmel 1777 végén a bajor ág is kihalt s az ország két része 450 évi elválasztás után újra egyesült, és pedig a pfalzi oldalból származó Károly Tivadar választófejedelem alatt. Midőn ez 1799 február havában elhunyt, az uralkodás a Zweibrücken-Birkenfeld-Bischweiler melléktörzsből származó Miksa József hercegre háramlott, kinek családja mellett még a Zweibrücken-Birkenfeld-Gelnhäusen oldalág is virágozik, ugyanaz, melyből a most gyémántlakodalmát ülő Miksa herceg is származott.

A véletlennek volt különös játéka, hogy Miksa herceg atyja, Pius herceg ugyanabban az évben s ugyanabban a hónapban született, mint a későbbi I. Lajos király.

ÉPEN MOST MEGJELENT!

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben és minden könyvtárban kapható:

A BÉLYEG- ÉS ILLETÉKÜGYI TÖRVÉNYEK ÉS SZABÁLYOK KÉZIKÖNYVE

Az ide vonatkozó törvények, szabályok, pénzügyministeri rendeletek, pénzügyi közig. bírósági döntvények és elvi jelentőségű határozatok teljes és rendszeres gyűjteménye.

Magyarozó példákkal, terjedelmes kiszámítási táblázatokkal és kimerítő betűsoros tárgymutatóval.

ÖSSZEÁLLITOTTA

GÁLFFY FERENCZ

kir. pénzügyi fogalmazó s possonyi pénzügyigazgatósnál.

MÁSODIK TELJESEN ÁTDOLGOZOTT KIADÁS.

Ara füzve 3 forint.

MIKSA BAJOR HERCEG.

LUDOVIKA HERCEGNÉ.

KIRÁLYNÉNK SZÜLŐI.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem utca 4. szám.)